

תָּשָׁב
AV
ELUL
תָּשָׁב
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

TIŠA BE-AV. Kresba Mark Podwal.

ZASEDÁNÍ RADY FŽO

Druhé letošní zasedání Rady FŽO v ČR, které se uskutečnilo 22. června, mělo na pořadu následující osmibodový program: 1. Kontrola zápisu z minulého jednání; 2. Zpráva auditora o auditu účetní uzávěrky FŽO za rok 2021 a zpráva auditorů Claims Conference; 3. Rozpočet FŽO za rok 2021; 4. Rozpočet FŽO pro první čtvrtletí 2022; 5. Dar ŽMP na péči o židovské kulturní dědictví – informace; 6. Poptávkové řízení na ředitele ŽMP; 7. Transformace ŽLU; 8. Různé. Jednání řídil předseda FŽO Petr Papoušek.

1. Kontrola zápisu z minulého jednání: Kontrola zápisu proběhla bez dotazů a připomínek.

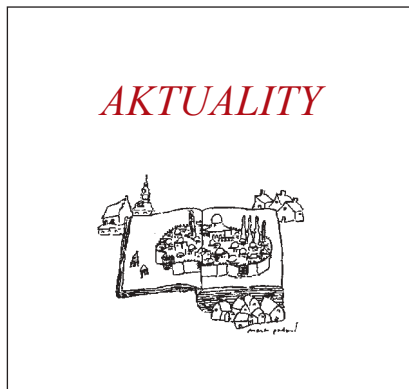
2. Zpráva auditora o auditu účetní uzávěrky FŽO za rok 2021 a zpráva auditorů Claims Conference: Předseda konstatoval, že audit FŽO proběhl s výrokem bez výhrad a audit střediska Claims Conference na zelenou, tzn. bez výhrad s drobnými upozorněními. V příštím roce se připravuje další audit za přítomnosti auditorů německé vlády.

3. Rozpočet FŽO za rok 2021: Předsedající konstatoval, že rozpočet byl plněn podle plánu. Přebytek ve výši 1,2 milionu, který vznikl ve středisku Claims Conference, doporučilo prezidium rozdělit mezi obce, středisko mládeže a garanční fond FŽO. Protinávrh, navrhuující jiné rozdělení, neprošel, poté byl schválen původní návrh v poměru 25 pro, 3 proti, 3 se zdrželi. Rada dále vzala hospodaření FŽO za rok 2021 na vědomí.

4. Rozpočet FŽO pro první čtvrtletí 2022: Rozpočet byl v prvním čtvrtletí plněn podle plánu. Rada vzala plnění rozpočtu za rok 2022 na vědomí.

5. Dar ŽMP na péči o židovské kulturní dědictví: Kontrola vyúčtování daru ŽMP za období 2020–2021 úspěšně proběhla. Příjmy ŽMP se tento rok zlepšují. Správní rada ŽMP rozhodla o vyplacení polooviční částky z cca 10 milionů Kč, která je uložena ve fondu na péči o židovské kulturní dědictví v České republice v Židovském muzeu v Praze. Částka bude na rok 2022 rozdělena mezi židovské obce 2 775 000 Kč a přidružené organizace 600 000 Kč, zbytek pro FŽO na provoz.

6. Poptávkové řízení na ředitele ŽMP: V říjnu končí funkční období L. Pavláta, ředitele ŽMP. Vhodného kandidáta hledá SR ŽMP i FŽO, navrhnout může i stát a ŽOP skrze své členy ve správní radě, ředitele volí z kandidátů správní rada. Za FŽO vybírá kandidáta prezidium, které

vyhodnotí a vybere nejvhodnější kandidáty a následně je navrhne správní radě ŽMP. Hlasování o postupu výběru kandidáta: pro 25, proti 2, zdržel se 1. Postup poptávkového řízení byl radou schválen.

7. Transformace ŽLU: Většinou se souhlasná stanoviska židovských obcí a Bejt Simcha s transformací přidružené organizace ŽLU na židovskou obec projednala ŽLU ve svém představenstvu a písemně oznámila federaci, že trvá dále na pokračování procesu.

Proto prezidium rozhodlo, že je třeba přistoupit k hlasování o usnesení: Rada federace souhlasí s transformací ŽLU na židovskou obec. Na základě žádosti F. Fendrycha proběhlo tajnou volbou.

Pro 5, proti 20, zdrželo se 5.

Transformace nebyla schválena. F. Fendrych uvedl, že respektuje výsledek dnešního hlasování Rady FŽO. ŽLU však celou záležitost nepovažuje za uzavřenou a nadále bude usilovat o realizaci vůle svých členů k transformaci z obecného spolku na židovskou náboženskou obec.

8. Různé: Předseda Papoušek informoval, že výroční zpráva o projevech antisemitismu za rok 2021 je vydána a bude předána do všech ŽO, informoval o přípravě Národní strategie proti antisemitismu, kterou premiér podpořil písemně dopisem adresovaným předsedovi FŽO, o zdárném průběhu akce Limmud a o zasedání exekutivy WJC, které proběhlo v květnu t. r. za přítomnosti předsedy WJC i nového předsedy EJC i účasti vládních činitelů.

Termín příští rady: 21. září 2022. *jd*

PAMĚTNÍ DESKA

Před poděbradským domovem pro seniory byla odhalena pamětní deska u příležitosti 80. výročí transportu poděbradských Židů do koncentračních táborů. Akce se zúčastnil i londýnský rabín Andrew Goldstein s manželkou. „Lázeňský penzion Luxor manželů Kučerových z roku 1929

byl v roce 1946 přeměněn na domov pro staré a opuštěné občany židovského původu, kteří se po konci druhé světové války neměli kam vrátit. Tomuto výlučnému účelu sloužil až do šedesátých let 20. století,“ stojí na pamětní desce. *ip*

ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE

Správní rada Židovského muzea v Praze hledá kandidáty na funkci ředitele/ředitelky Židovského muzea v Praze. Písemné přihlášky se všemi náležitostmi musí uchazeči doručit nejpozději do **9. září 2022** poštou na adresu: Správní rada, Židovské muzeum v Praze, U Staré školy 141/1, 110 00 Praha 1, nebo elektronicky na adresu spravni.rada@jewishmuseum.cz. Minimální předpoklady pro výkon funkce (dle stanov ŽMP): občanská bezúhonnost; ukončené vysokoškolské vzdělání; nejméně čtyřletá praxe ve vyšší manažerské (řídící) funkci; aktivní znalost angličtiny, případně dalších jazyků (hebřejšina výhodou); publikační, přednášková a veřejná činnost s židovskou tematikou; doporučení relevantních osob a institucí.

Další požadavky: odborná znalost záležitostí spadajících do působnosti ŽMP, všeobecný kulturní přehled, komunikační, vyjadřovací a prezentační schopnosti a dovednosti v mluveném i písemném projevu v českém jazyce.

Další informace a náležitosti písemné přihlášky naleznete na webových stránkách Židovského muzea v Praze: www.jewishmuseum.cz/informace/o-nas/volna-mista/. *sr žmp*

OBSAH

Komentář k Tóře 4–5

Jinakost je vyvolení – rozhovor se spisovatelem Milošem Doležalem 6–7
Bohuslav Reynek v dialogu – výstava v Humpolci 8–9

Kamenice nad Lipou 10

Karol Sidon: *O kočkách a psech v Istanbulu* 11

Trnky a hvězdy – sága rodu Jelínků 12–13

Hvězdné nebe – o textilní továrně rodiny Sochorových 14–15, 18

Pravý rytmus – z paměti

nedávno zesnulého režiséra Petera Brooka 16–18

Kniha o badateli R. Weiglvi 19

Tikot židovských hodin – recenze 20

Izrael: Biden na Blízkém východě 21

Výběr z českých médií 22

Sidon 80 23

Zprávy, kultura, inzerce 24–27

Zprávy ze světa 28

TŘETÍ NEZDAR

Vypráví se: „V době, kdy odpadlický houfec lžimesiáše Jakoba Franka získával stále větší moc, dozvěděl se Ba'al Šem přímo z nebe, že ti lidé jsou co do negativního vlivu silnější než on ve své čistotě, a že pokud je bude chtít překonat, musí si získat pomoc člověka jménem rabi Moše Pastuch. Bez prodlení se Ba'al Šem vydal do města, které mu bylo označeno, ale když se tam snažil rabiho vypátrat, dozvěděl se, že nositel toho jména pase v horách za městem ovce. A tam ho také našel: ovce byly roztroušeny po horských svazích, zatímco pastýř, k němuž se Ba'al Šem nenápadně přiblížil, stál u příkopu a mluvil sám k sobě: „Milý Bože, jak ti mám sloužit? Kdybys měl stádo ovcí, pásł bych je bez nároku na odměnu! Co však mám dělat teď?“ Náhle zaníceně přeskočil příkop tam a zpátky, skákal, skákal a volal: „Skáču pro lásku Boží, skáču pro lásku Boží!“ V tu chvíli Ba'al Šem pochopil, že služba tohoto pastýře je větší než jeho vlastní. Když pastýř doskákal a trochu si vydechl, přistoupil k němu a řekl: „Musím ti něco říci. Jsem námezdní dělník,“ řekl pastýř, „a nemohu ztrácet čas.“ Ale zrovna jsi přece skákal přes příkop sem a tam,“ připomenul mu Ba'al Šem. „Správně,“ řekl muž, „pro lásku Boží to smím dělat.“ „Jenomže to, o čem chci s tebou mluvit,“ řekl cadik, „se děje pro lásku Boží.“ Pastýř, jehož duše byla ještě rozohněna skákáním, se zaposlouchal do jeho slov. Ba'al Šem mu vyprávěl o všem, co se přihodilo od zničení Chrámu: jak už dvakrát v osudových hodinách, kdy tisíce lidí posvětily jméno Boží svou smrtí, bylo velké dílo téměř završeno, ale vždy se k němu přichomýtl satan a zmařil je, a teprve nyní přichází třetí hodina. „Ano,“ zvolal pastýř, „osvodíme Šchinu z exilu.“ „Je zde nějaké místo, kde bychom se mohli ponořit do lázně?“ zeptal se Ba'al Šem. „Na úpatí hory je živý pramen,“ odpovéděl pastýř, „načež se okamžitě skutálel z hory dolů. Cadik jej následoval, jak nejlépe uměl. Oba se ponořili do pramene a Ba'al Šem byl připraven svěřit pastýři svá největší tajemství. Mezitím se v nebi rozkřiklo, že dole na zemi chce kdosi urychlit vykoupění, mocností nebes se proti tomu postavily, satan se vzhopil a dal se do díla. Ve městě vypukl požár a zvuk zvonů dolehl brzy až do hor. Pastýř se rozběhl ke svým ovcím. „Kam utíkáš a proč?“ ptal se Ba'al Šem. „Majitelé ovcí už určitě vědí, že ovce se rozprchly, a teď

přijdou a budou se po nich ptát.“ Ba'al Šemovi se ho nepodařilo zadržet, ale pochoopil, kdo to vše způsobil.“

V DEN ZNIČENÍ

Rabi Pinchas byl tázán: „Proč se říká, že se mesiáš narodí v den zničení Chrámu?“

„Zrno, jež bylo zaseto do půdy,“ řekl, „se musí rozpadnout, aby z něj vyrašil nový klas. Síla se nemůže znovuzrodit, pokud předtím nevejde do velké skrytosti. Pozbývání i nabývání podoby se odehrává v okamžiku čistého nic. Ve slupce zapomnění roste síla myšlenky. To je moc vykoupění. V den zničení spočívá moc na dně a roste. Proto v ten-

CHASIDSKÉ PŘÍBĚHY TIŠA BE-AV

to den sedíme na zemi, proto v tento den navštěvujeme hroby, proto se v tento den narodí mesiáš.“

CO JE TRESTUHODNÉ

Jeden mrtvý cadik se záhy po smrti zjevil ve snu rabimu Pinchasovi z Korece, s nímž se přátelil. Rabi Pinchas se zeptal: „Jak tam posuzují hříchy mladosti?“ „Ty se neberou vážně,“ řekl mrtvý, „pokud se člověk kál. Ale falešná zbožnost, ta se trestá přísně.“

LŮŽKO

Bylo známo, že když si Lublinský lehl do cizí postele v domě, kde byl hostem, často nemohl usnout. Když se rabi Josel z Ostily dozvěděl, že cadik na své příští cestě zavítá do jejich města, ihned nakázal jednomu poctivému a zbožnému truhláři, aby co nejpečlivěji vyrobil pohodlnou postel z nejlepšího dřeva. Mistr šel do lázně a soustředil svou mysl na dílo, jež se mu podařilo jako nikdy předtím. Když se pak Lublinský na prosbu rabiho Josela ubytoval u něj doma, zavedl jej rabi do pokoje, kde stálo zbrusu nové lůžko vystlané měkkými polštáři a pokrývkami. S bolestným údivem však hostitel po chvíli zaslechl, že se cadik v posteli obrací z boku na bok, vzdychá a nemůže usnout. Zaraženě vstal, a teprve za chvíli se hostu odvážil nabídnout vlastní lože. Lublinský si lehl, zavřel oči a spokojeně usnul. Později si rabi Josel dodal odvahy a zeptal se, co bylo na lůžku, jež pro něj pečlivě zhotovil

bohobojný mistr, tak nedokonalé? Cadik řekl: „Ten muž je dobrý, i jeho práce je dobrá; ale dělal ji devět dní před výročím zničením Chrámu, a protože je zbožný, neustále pro svatyni nařikal; na jeho díle lpí smutek a útočí z něj na člověka.“

V OHNI

Mladý rabi Fajviš, žák Ropšického, se každou půlnoc modlil nárek za Jeruzalém tak upřímně, jako by Boží město bylo zničeno dnes; znovu a znovu ho zmáhal nekonečný smutek. Jednou pozdě večer nařídil Ropšický svým chasidim, aby ho doprovodili do učebny. „Chci vám ukázat,“ řekl, „co znamenají prorokova slova: „Povstaň a běžuj za noci!““ V pološeru učebny spatřili mladého Fajviše, jak spí na lavici hlubokým spánkem. Chvilí nad ním stáli a divili se, proč je sem cadik přivedl. Náhle se mladík skutálel na zem, roztrhl si límeček u košile a vykřikl: „Matko, hořím!“ Pak odbila půlnoc. Později Fajviš opustil Ropšického a stal se žákem rabiho z Apty. Jeho prvního učitele to velmi rmoutilo. „Vší silou jsem se snažil tlumit jeho oheň,“ řekl, „u Aptského se spálí v oběti vlastního srdce.“ Brzy nato zemřel rabi Fajviš v modlitebně, když se modlil: „Duše všeho živoucího požehnej tvé jméno!“

V OČEKÁVÁNÍ

Každým okamžikem očekával rabi Moše Tajtlbaum mesiášův příchod. Zaslechl-li nějaký hluk z ulice, ptal se rozechvělým hlasem: „Objevil se už posel?“

Před spaním si položil k posteli sabatový oděv a o pelest opřel poutnickou hůl. Určený hlídač měl rabiho vzbudit při prvním znamení, kterého by si všiml.

Jednou mu nabízeli ke koupi krásný dům v sousedství modlitebny. „Co bych s ním dělal?“ zvolal. „Brzy přijde mesiáš a já se odstěhuji do Jeruzaléma.“

Velcí cadikim jeho doby o něm říkali, že se v něm znovu zrodila jiskra duše proroka Jeremiáše. On sám říkal těm, kdo žasli nad hloubkou jeho zármutku ve výroční den zničení Chrámu: „Čemu se divíte? Já jsem muž, jenž zakusil ponížení.“ Ale Bůh mi dá spatřit i to, co bude postaveno.“

Až do vysokého věku mu nepřišlo na mysl, že by mohl zemřít a nespátřit mesiáše.

Z knihy Martina Bubera *Chasidská vyprávění (Erzählungen der Chassidim)* přeložila Alena Bláhová. Edice Alef, 1983.

MOŠEHO DESATERO (VAETCHANAN)

Nejpatrnější změnou proti slovům, uvedeným v předchozích knihách Tóry, je nesporně text, příkazující svěcení šabatu v Mošeho podání Desatera v páté knize Tóry. Na Sinaji Bůh řekl: *Pamatuj dne odpočinku a posvěcuj ho, protože šest dní dělal Hospodin nebesa, zemi atd., a sedmého dne odpočinul a požehnal dni odpočinku a posvětil ho*, a zde, o čtyřicet let později, je nejenže slovo „pamatuj“ nahrazeno slovem „zachovávej“, ale místo původního zdůvodnění uvádí Moše jiný důvod, proč a jak posvěcovat šabat. *Zachovávej den odpočinku a posvěcuj ho, jak ti přikázal Hospodin, tvůj Bůh (...) aby měl pokoj tvůj vůl a tvůj osel a mohli si oddechnout tvůj otrok a tvá služka jako ty sám*. Smysl však je skryt již z toho, že Izrael posvěcoval šabat, jak mu přikázal Hospodin, jeho Bůh. Příkaz odpočinutí se nevztahuje jenom na dospělé muže a jejich ženy, jimž je Hospodin Bohem, ale i na všechny, kdo jsou na nich závislí: jejich děti a služebnictvo, jejich dobytek a také na přistěhovalce v jejich branách.

Důvod, proč posvěcovat šabat, tak záleží stejnou měrou na Božím díle stvoření, jako na tom, *aby si mohli oddechnout tvůj otrok a tvá služka jako ty sám*. Hospodin mluvil k národu, který vyvedl z egyptského otroctví a otevřel mu cestu ke svobodě. Proto se Moše rabenu i zde na závěr svého vysvětlení vrací k začátku Božího příkazu ze Sinaje, k příkazu „pamatuj“, aniž by však při tom zmínil Boží dílo stvoření: *Pamatuj, žes byl otrokem v zemi Micrajim a Hospodin, tvůj Bůh, tě odtamtud vyvedl pevnou rukou a nataženou paží; proto Hospodin, tvůj Bůh, přikázal dělat den odpočinku!* Poté, co Tóra v paršat Jitro uvedla slova Desatera přímo z Božích úst, v následující paršat Mišpatim se vrací k Božimu příkazu a zdůvodnění sedmého dne odpočinku, a to v plném souladu s Mošeho výkladem v páté knize. *Šest dní konej své dílo a sedmého dne odpočivej, aby měl pokoj tvůj vůl a tvůj osel a oddech si syn tvé služby a přistěhovalce!* Však také těmto slovům předchází výstraha, týkající se vztahu k přistěhovalci: *A přistěhovalce neutlačuj, vždyť jste poznali duši přistěhovalce, když jste byli přistěhovalci v zemi Micrajim!* A právě v této souvislosti zde Bůh přikazuje: *Zachovávejte všechno tak, jak jsem vám řekl!* Proto je zcela namístě, jestliže tradičně chápeme příkazy zachor (pamatuj) a ša-

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC

Mark Podwal: Hebrejský měsíc av.

mor (zachovávej), jako by byly vyřčeny jedním dechem.

Když Moše ve své verzi Desatera několikrát mluví o Hospodinu, *tvém Bohu*, ukazuje k němu jako Izrael, když při svém vykoupení Boha poznal jako svého Boha a zvolal: *Toto je můj Bůh!* Jestliže ve svých modlitbách uvádíme jedním dechem východ z Egypta s dílem stvoření, děláme to na základě toho, že jsme jako příjemci daru povinni jej nejen být pamětliví, ale sami jej zachovávat, to znamená dělat. Bůh nás přizval ke svému odpočinku – a na nás je teď pozvat dokonce i přistěhovalce, aby na něm měli účast. Bůh se mnohokrát obrací k Izraeli, aby zdůraznil téma člověka, jenž ač původem cizinec se přistěhoval k Izraeli. Splňuje-li podmínku, že ctí Boha Izraele a dodržuje jeho zákony, které se na něj vztahují, je povinností lidu Izraele chovat k němu lásku jako k sobě rovnému. S tím v Mošeho podání Desatera souvisí přímá vazba mezi „zachovávej“ a odvoláním se na to, co Bůh již přikázal na Sinaji: *Zachovávej den odpočinku a po-*

svěcuj ho, jak ti přikázal Hospodin, tvůj Bůh (...) aby si mohli oddechnout tvůj otrok a tvá služka jako ty sám.

Přesto nelze pominout spor, který mezi komentátory Tóry vyvolává časové zařazení Mošeho slov do konce čtyřicátého roku po východu z Egypta, když říká: *jak ti přikázal Hospodin, tvůj Bůh*. Jestliže se Bůh v paršat Mišpatim, tedy ještě než k němu Moše vystoupil na horu, odvolává na to, co už Izraeli řekl, musel to říci předtím. Raši proto soudí, že k tomu došlo v Mara, poté co Moše odvedl Izrael od Rákosového moře do pouště a tři dny v ní nenalezli vodu. *A když přišli do Mara, nemohli pít její vodu pro její hořkost, a proto dal tomu místu jméno Mara. (...) Křičel tedy k Hospodinu, a když ho Hospodin poučil o stromu, hodil jej do vody a voda zesládla, tam mu uložil zákon a právo a tam ho zkušel.* Otázku, zda Bůh mluvil k Mošemu, nebo k Izraeli, řeší podle Rašiho následující věta. *Řekl: „Budeš-li poslušný hlasu Hospodina, svého Boha, a činit to, co je přímé v jeho očích, a jeho nařízení zachovávat, nepostihnu tě žádnou z nemocí, kterými jsem postihl Micrajim, protože já, Hospodin, jsem tvůj lékař!“* Bůh by tak uložil Izraeli příkazy, shrnuté do tří obecných kategorií: mišpatim, např. zdůvodněnou naukou o šabatu, chukim, např. nezodůvodněným nařízením červené krávy, a dinim, pochopitelnými zákony justice. Podle Rambana však z daného textu nelze prokázat, že by tehdy byl Izraeli poprvé zmíněn příkaz šabatu, a pražský Maharal se kloní k tomu, že se Moše odvolával na příkaz, který implementoval do psané Tóry teprve později. Z toho všeho je patrné, že při zkoumání smyslu slov Tóry se nemůžeme spolehnout jen na výklad jednoho místa, ale hledat jej napříč psanou a ústně tradovanou Tórou. Bůh však také přikazuje zachovávat všechno tak, jak přikázal, protože *já, Hospodin, jsem tvůj lékař!* Nebýt toho, nepřežil by nikdo své narození, natož celý život. Nemoci, které jsme prodělali, názorně učí, že hlavního garanta uzdravení musíme hledat u sebe, ale ne v tom slova smyslu, že bychom se uzdravili sami. Bůh nám nezakazuje návrat do Egypta, abychom se tam nenakazili fyzicky, ale protože je pro nás Egypt synonymem zotročení člověka člověkem, což ovšem znamená i sebou samým. A to je i důvod, proč nás Bůh přizval k posvěcení šabatu tím, že ho budeme dělat, jak nám přikázal a jak nám stále přikazuje.

EFRAIM K. SIDON

VĚST ZNAMENÁ NASLOUCHAT**Ekev (5M 7,12–11,25)**

Za to, že budete poslušni těchto zákonů... (5M 7,12) Slova, jimiž začíná naše paraša, obsahuje sloveso, které je klíčovým motivem Dvarim, Páté knihy Mojžíšovy: š-m-a. Nachází se již v předchozím oddíle v nejslavnější větě judaismu, kterou uvozují slova Šma Jisrael. Objevuje se i dále v naší paraše: „Budete-li poslušni mých příkazů...“ (šamoa tišmeu, 5M 11,13). Ve Dvarim se toto sloveso objevuje 92krát.

Problém je, že je nelze úplně snadno přeložit, má mnoho významů: naslouchat, slyšet, poslouchat, být poslušen, věnovat pozornost, všimát si, dbát na něco, ale také chápat, rozumět. V převodech často neexistuje slovo, které by všechny významy vyjadřovalo tak jako š-m-a. Je pozoruhodné, že v Tóře, která zahrnuje 613 příkazů, nenaleznete výraz, který by jednoznačně znamenal „poslouchat příkaz“, namísto toho používá Tóra právě š-m-a. Značí to, že v judaismu se nepočítá se slepou poslušností. Bůh žádá, abychom zákonům, které nám dal, rozuměli. Abychom jim naslouchali, přemýšleli o nich, vstřebali je a odpovídali na ně. Naslouchat Bohu znamená otevřít se mu. Právě to říká Mojžíš po celou knihu Dvarim: Budete-li naslouchat... Podobné to je s úlohou vůdce a v podstatě se všemi druhy mezilidských vztahů. Často druhého nejvíce obdarujeme tím, že ho vyslechneme. Psychoterapie je založená na tom, že terapeut aktivně naslouchá, klade pozorné otázky, ale nepřikazuje člověku s problémy, co má dělat.

Naslouchání je také zásadní ctností zbožného člověka. Chceme-li, aby nám Bůh naslouchal, měli bychom být připraveni na to naslouchat jemu. A když se naučíme naslouchat jeho příkazům, chápat je, naučíme se snad naslouchat i svým bližním: tichému hlasu opuštěných, chudých, slabých a zranitelných.

Když se králi Šalomounovi zjevil ve snu Hospodin, zeptal se krále, co by si přál, aby mu dal. Šalomoun odpověděl: „Lev šomea“, doslova naslouchající srdce, aby mohl soudit lidi (1 Kr 3,9) Výběr slov je důležitý. Šalomounova moudrost spočívala mimo jiné v jeho schopnosti naslouchat, slyšet emoce skryté za slovy, vycítit, co zůstalo nevyřčeno. Určitě se mnohem častěji setkáte s vůdci, kteří mluví, než s těmi, kteří dovedou naslouchat. Ale v tom je právě podstatný rozdíl.

Z komentářů rabína Jonathana Sackse vybrala a přeložila A. Marxová.

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách srpen 2022

av/elul 5782

Staronová synagoga

30. 7. sobota	MATOT–MASEJ 4M 30,2–36,13 hf: Jr 2,4–28; 3,4	<i>konec šabatu 21.48 hodin</i>
5. 8. pátek	večerní modlitba	19.30 hodin <i>začátek šabatu 20.21 hodin</i>
6. 8. sobota	ŠABAT CHAZON DVARIM 5M 1,1–3,22 hf: Iz 1,1–27 <i>posunutý předvečer 9. av</i>	<i>začátek půstu 20.25 hodin</i> <i>konec šabatu 21.35 hodin</i>
7. 8. neděle	šacharit POSUNUTÝ PŮST 9. AV	8.15 hodin <i>konec půstu 21.35 hodin</i>
12. 8. pátek	TU BEAV večerní modlitba	19.30 hodin <i>začátek šabatu 20.09 hodin</i>
13. 8. sobota	ŠABAT NACHAMU VAETCHANAN 5M 3,23–7,11 hf: Iz 40,1–26	<i>konec šabatu 21.20 hodin</i> 19.30 hodin <i>začátek šabatu 19.56 hodin</i>
19. 8. pátek	večerní modlitba	19.30 hodin <i>konec šabatu 21.05 hodin</i>
20. 8. sobota	EKEV 5M 7,12–11,25 hf: Iz 49,14–51,3	<i>konec šabatu 21.05 hodin</i> 19.30 hodin <i>začátek šabatu 19.27 hodin</i>
26. 8. pátek	večerní modlitba	19.30 hodin <i>začátek šabatu 19.27 hodin</i>
27. 8. sobota	ŠABAT 1. DEN ROŠ CHODEŠ REE 5M 11,26–16,17 mf: 4M 28,9–15 hf: Iz 66,1–24	<i>konec šabatu 20.49 hodin</i>
28. 8. neděle	2. den Roš chodeš elul	
2. 9. pátek	večerní modlitba a začátek šabatu	19.27 hodin
3. 9. sobota	ŠOFTIM 5M 16,18–21,9 hf: Iz 51,12–52,12	<i>konec šabatu 20.33 hodin</i>

V sobotu a o svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu a o svátcích od 8.45 hodin.

Bejt Simcha

*Kabalat šabat každý pátek od 17 hodin (Praha 1, Maiselova 18, 3. patro),
nebo prostřednictvím on-line platformy Skype.
Více informací na kehila@bejsimcha.cz.*

JINAKOST JE VYVOLENÍ

Rozhovor s básníkem a spisovatelem Milošem Doležalem

MILOŠ DOLEŽAL, narozený 1. července 1970 v Háji u Ledče nad Sázavou, napsal a uspořádal více než třicet knih, vydal několik básnických sbírek, je autorem či spoluautorem mnoha pořadů a dokumentů pro Český rozhlas Vltava, kde dvacet let působil jako dramaturg, a také řady článků a reportáží otištěných v časopisech a sbornících. Nelze ale mluvit o nějaké nadprodukci či povrchním žurnalismu. Doležal je autorem, který se soustředěně, zodpovědně a vytrvale věnuje několika tématům: období protektorátu a tomu, jak se v něm lidé chovali – k sobě navzájem i směrem k okupačnímu režimu – a času, ohraničenému koncem druhé světové války a rokem 1989, kdy se komunistický totalitní režim v Československu konečně zhroutil. V knize věnované životu a mučednické smrti číhošťského faráře Josefa Toufara Jako bychom dnes zemřít měli, která se stala v roce 2012 v anketě LN knihou roku, dokázal mimořádným způsobem zachytit obludnou tvář komunistické diktatury, navazující na to nejhorší, co do českých zemí vnesli gestapo a nacisté.

To je ale jen jedna část Doležalova díla. Druhá, vycházející z jeho vztahu ke kraji, z něhož pochází, k Českomoravské vrchovině, se skládá nejen z literárních či básnických textů, ale i ze zcela konkrétní činnosti na místě samém. Výrazně přispívá k tomu, že Nezávislý podmelechovský spolek, společenství lidí, „kteří se chtějí veřejně angažovat v reflexi nedávné minulosti“ a hledat v kraji, kam patří, „pevné nadějeplné body, které tvoří neviditelnou síť středoevropské kultury“, své cíle úspěšně plní.

Třetím okruhem je jeho poezie, skutečná poezie bez afektů a schválností.

V posledních letech jsme měli možnost otisknout několik autorových článků a reportáží, v nichž věnuje pozornost lidem a událostem, které mají i své židovské souvislosti a jež se setkaly s pozorností a příznivým ohlasem. Jistě si tedy čtenáři se zájmem přečtou i auto-

rovy odpovědi na otázky, které jsme mu při této příležitosti položili.

Narodil jste se pár kroků od Kaliště, rodiště Gustava Mahlera. Setkal jste se v dětství s informací, že skladatel byl „židovského původu“?

První léta života jsem vyrůstal ve vesnici Horní Paseka, což je jen asi dva

Foto archiv.

kilometry přes les do Kaliště. A z Kaliště a okolních vsí pochází část matčina rodu. Do kalištské hospody k paní Kratochvílové jsme chodili v dětství na limonádu a tatrunku, to se psala sedmdesátá a osmdesátá léta. Na hospodě už tehdy visela pamětní deska G. M. a paní Kratochvílová byla věrnou strážkyní jeho odkazu. Občas na to téma něco prohodila. Pamatuji, že říkala: „Maléři, ti se uměli votáčet.“ Vnímám jsem tehdy zvláštnost toho domu, jistou výjimečnost, kterou jsem si pro sebe později „definoval“ jako místo, na které ukázal Hospodin prstem a zrodilo se devět symfonií. Skladatelův židovský původ jsem tehdy nevnímám.

Židé byli sice malou, ale až do druhé světové války dlouhodobě přítomnou součástí obyvatel Českomoravské vrchoviny. Stala se tato skutečnost součástí vašeho vnímání kraje, do kterého jste se narodil a kterému jste zůstal věrný?

Překvapivě dosti intenzivně, přestože se psala rozleptávající normalizační sedmdesátá léta. Bydleli jsme totiž na okraji města Ledče, jen pár desítek

metrů od tehdy lesem totálně zarostlého a poničeného židovského hřbitova (ze synagogy ve městě byl v té době sklad cementu), kolem kterého tekla potok a rozkládalo se tu městské smetiště. Tam jsme jako děti chodívali, prolézali roští, z tajemných pavéz náhrobků se jmény a symboly jsme svlékali mech a „četli“ dlaněmi reliéfy. To až později jsem na tomto ledečském hřbitově objevil hroby Mahlerových prarodičů Hermannů a jeho tety.

A na prázdniny jsem pravidelně jezdil za otcovými rodiči do Velkého Meziříčí, kteří obývali domek v židovském ghettu, a okny se díval na naproti stojící dvě synagogy a rabínský dům, prolézal úzké uličky, dvorky, ohmatával prázdná místa po mezuzách, slyšel o osudu rodiny Wachtlových. Prarodiče byli neokázalí křesťané, ale měli velkou úctu a respekt k židovské kultuře. Něco jako: žili tu s námi, už tu nejsou, ale jejich jména a tváře tu s námi pobývají. Tahle dvě místa byla pro mě v dětství a do-

spívání důležitým úvodem do židovského světa.

Své texty často opíráte o důkladné studium archivních materiálů. Občas slyšíme, že řada z nich čeká na odborné zpracování. Nacházíte mezi nimi i takové, které se týkají regionální židovské historie?

Překvapivě často narážím v okresních a muzejních archivech, v nichž pravidelněji bádám, na židovské stopy, týkající se především první poloviny 20. století a holokaustu – s jistým překvapením, že nejsou dosud podstatněji zpracovány či uchopeny. A také z toho, co je z nich možné po odstranění „prachové sedliny“ vyčíst, po letech zjistit, analyzovat. Zpracovával jsem teď několik židovských příběhů z Vysočiny a udivilo mě, co všechno je možné ještě dohledat, zrekonstruovat. A nejen ke zcela zapomenutým či přehlíženým postavám, ale třeba i ke známějším, jako je příběh Kafkova strýce, venkovského lékaře Siegfrieda Löwyho, se dají ještě na světlo vynést zajímavé dokumenty. A když narazíte na vlídného a ochotného archiváře, je to radost dvojnásobná a pomoc nevy-

slovná. Možná, že by pro hlubší analýzu bylo třeba všechny tyto dokumenty shromáždit v jedné databázi, včetně fotografií. To by umožnilo celostnější pohled.

Mohou takové doklady a materiály v něčem změnit pohled na soužití Židů s křesťanským okolím?

Netroufám si generalizovat, zaměřuji se navíc jen na Vysočinu, ale při čtení řady dokumentů, především z prvních měsíců německé okupace, jsem si povšiml, jak patolízalsky hlásí někteří čeští úředníci německým orgánům jména židovských sousedů a jsou rychlejší než oficiální nařízení. Jak někteří (ne všichni pochopitelně, je útešné číst i o chování lidsky slušném) protektorátní četníci agilně vystupují nad rámec svých pravomocí směrem k německým nadřízeným (povýšení či příplatek za aktivitu se cení) a jak někteří sousedé se derou o arizovaný majetek, zatímco jejich židovští spoluobčané ještě bydlí ve svém a dosud nejsou odvezeni dobytčáky. To jistě není nové zjištění, ale bylo pro mě překvapující, jak je to v řadě případů doloženo jmenovitě, adresně i v přísne chladné časové posloupnosti.

Tyto vztahy jsou historiky popisovány a interpretovány různě, od krajně negativních až po v podstatě harmonické, tedy ode zdi ke zdi. Jak to na základě materiálů, které se vám dostaly do ruky, vidíte vy?

Jak už jsem naznačil, je to velice pestré spektrum o mnoha tónech. Dva příklady, podíváme-li se jen na zmíněné policisty, působící v naší části Vysočiny: Oskar Felkl, předválečný československý četník v nedalekém městečku Zahradka, se po okupaci přihlásil k Němcům, sestavuje seznamy místních Židů a českých vlastenců, nakonec vstupuje do služeb německé tajné policie, stane se brutálním vyšetřovatelem kladenského gestapa, podílí se na pronásledování židovských obyvatel na Kladensku a na vyhlazení Lidic. Jeho současník, vrchní četnický strážmistr Karel Kněz z Vrbatova Kostelce na Hlinecku, který měl za manželku sudetskou Němku, se aktivně zapojí do odboje, sabotuje řadu nařízeních, upozorňuje předem sousedy na hospodářské kontroly, pomáhá parašutis-

tům z výsadku Silver A, aby si nakonec v bezvýhodné situaci v létě 1942 vzal život, čímž zachrání řadu spolupracovníků.

Nezávislý podmelechovský spolek, jehož jste zakládajícím členem, se hlásí k hodnotám středoevropské kultury. V čem podle vás především spočívají?

Zjednodušeně řečeno, spatřuji je v neobyčejně silném odkazu provázanosti české, židovské a německé pospolitosti, někde s kapkou slovenské, maďarské, podkarpatské či slezské „přísady“. Je zřejmé, že židovská komunita velice obohacovala vysočinskou societu a vnášela do ní důležité rozměry – sílu paměti, vrstvy duchovní, hospodářské a kulturní. Po válce byla „vylikvidována“ německá komunita, i ostatní se ztenčovaly. Nakonec jsme zůstali sami se sebou. A ještě bych dodal – nenacházíme se v Praze, ale na Vysočině, nicméně projdeme-li se některými místy (Jihlava, Třešť, Polná, Brtnice, Velké Meziříčí, Golčův Jeníkov aj.), nemůžeme nevnímat ten jedinečný spletec kultur v malém. Je to neokázalý rozhovor kultur, zkušeností a příchutí v nazírání na svět, který je pro mě stále podnětný a inspirativní. Chápu jej jako jistý vzkaz – porozumět mu, pečovat o něj, rozvíjet jej.

A co jej nejvíce ohrožuje?

Lidské zupáctví, křupanství, neochota vylézt z vlastní přizemní ulity.

Zdroj nedorozumění a konfliktů mezi Židy a okolím, z podstaty náboženský, ustoupil do pozadí. Nehrozí tedy podle vašeho názoru z této oblasti už žádné nebezpečí?

Hrozí. Ti „jiní“ (menšiny) existují vždy v ohrožení, že je někdo dehonestuje, zneužije, zadupe. Jinakost bude vždy terčem. Je nesnadnou cestou proti srsťi doby, proti většinovému mínění animálního davu. Většinová společnost je semeništěm průměrnosti, jinakost je vyvolení i odvaha jít svojí cestou, navzdory poštekávání pinčlů.

Co můžeme podle vašeho mínění z minulosti a jejího zpřítomňování a připomínání získat?

Vedle rozměru pedagogického, poučného (jako memento) má pro mě čtení minulosti v posledním čase rozměr „helpy“ – pomáhá žít, nebát se zla, nebát se všehoschopných a agresivních lidí i neporozumění. V archivních složkách čtu o lidech statečných, charakterních, nehrbících se před mocí – nikdo je sice nikdy nevyznamenal, nevynesl na pomníky, ale o to nejde. Jejich příklad je živý, táhne.

Jste kurátorem právě probíhající výstavy v humpolecké galerii 8smička, věnované Bohuslavu Reynkovi a dialogu jeho díla se spřízněnými výtvarnými umělci. V čem podle vašeho názoru především spočívá Reynkova velikost a význam?

Tento tvůrce trojjediný (básník-grafik-překladatel) porozuměl, přes různé překážky a peripetie, sám sobě a svému místu ve světě a podal o něm podivuhodnou zprávu. A přitom zůstal vnitřně svobodný. Jeho grafiky, připomínající malé ikony, prozařuje zevnitř tajemné světlo. Ve verších je neobyčejně málomluvný, sevřený – jejich palčivost se postupně proměňuje v pokojný svit, plný soucítění. Pro sebe jsem si tyto dva póly nazval úzkost a něha, což charakterizuje i základní tóny humpolecké výstavy.

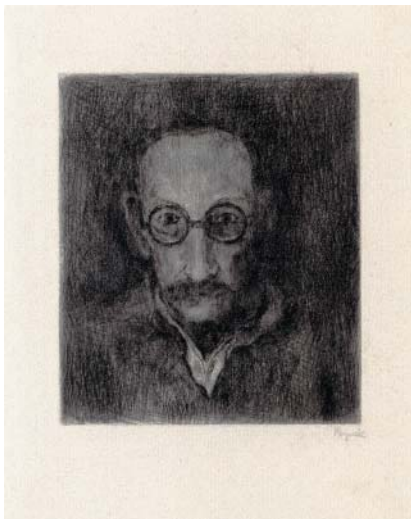
A otázka na závěr: Faráře Josefa Toufara StB obvinila, že v kostele v Čihošti zinscenoval a předstíral zázrak. Dodatečně pak nainstalovala zařízení, které mělo „zázrak“ animovat. Jak přesvědčivě dokazuje vaše kniha, páter Toufar neměl s dodatečně namontovaným zařízením nic společného. Žijeme tedy ve světě, v němž se zázraky dějí?

V tomto případě bych spíš hovořil o záhadě, tajemství, racionálně nevysvětlitelném jevu – chvějivost uprostřed „bezvětří“, podivuhodné napětí na nečekaném místě. Žádná definice pro tento číhošťský úkaz našťestí neexistuje. Tato událost se vzpírá jakékoli definitivě. Víme však, a nejen z chasidských legend, že svět má svá tajemství a není jich málo. Snad na závěr jediné doporučení – kolem tajemství je třeba chodit po špičkách.

REYNEK V DIALOGU

Výstava v Humpolci, kterou byste si neměli nechat ujít

Humpolecká galerie 8smička, která se současně s první výstavou *Pocta suknu* představila veřejnosti v dubnu roku 2018, se během krátkých čtyř let stala mezi galeriemi, zaměřenými na moderní a současné umění, známým pojmem.

Bohuslav Reynek: *Autoportrét*, 1938.

Každou další výstavou potvrdila, že devíza, s níž vstoupila do výtvarného dění v České republice, totiž že kvalitní a koncepční galerie se dokáže prosadit i mimo velká centra, nebyla jen zbožným přáním. Nápaditou úpravou bývalé textilní továrny, kterých bylo v první polovině 20. století v Humpolci tolik, že se městu začalo říkat český Manchester, vznikl originální prostor pro expozice a depozi-táře, znamenitá kavárna i dobře zásobená prodejna knih a katalogů.

Textilní sláva Humpolce je už sice minulostí, ale ve městě vznikly nové prosperující firmy, schopné se obchodně prosadit na domácí půdě i v zahraničí. Mezi ně patří i společnost Hranipex, která část výnosu svého úspěšného podnikání investovala do pře-

stavby bývalé textilky pro výstavní účely a stala se poté generálním partnerem Nadačního fondu humpolecká 8smička, který galerii provozuje. Každoročně nabízí 8smička tři hlavní výstavy a spolu s nimi řadu přednášek, komentovaných prohlídek a programů pro školy a mládež. Galerie také spolupracuje s dalšími institucemi na výtvarných projektech v rámci ČR i v zahraničí a příležitostně se věnuje i činnosti nakladatelské.

SPRÍZNĚNOST V POJETÍ

Nedávno (26. června) proběhla vernisáž zatím poslední, v pořadí už desáté výstavy, nazvané *Jdu prachu samotou s průhledy do zahrad – Reynek v dialogu*. Tady je možná namísto uvést, že ačkoli výtvarný koncept 8smičky není založen na regionálním principu, neznamená to, že by galerie nevěnovala soustředěnou pozornost významným autorům, kteří z Vysočiny pocházejí. Takzvanému genui loci oblasti, uprostřed které se Humpolec nachází, byla věnována expozice *Vrchovina, krabatina, mrchovina*, která se snažila (úspěšně) postihnout její „inspirativní tradici, ze které je možno čerpat a učit se, tradici, kterou „stanovili outsideři, kteří se postupně

Pohled do expozice výstavy *Jdu prachu samotou*... Foto Galerie 8smička.

stali zásadními postavami našich kulturních dějin: Josef Florian, Jakub Deml, Bohuslav Reynek či Ivan Martin Jirous. Pro tvůrce spojené s mlhavou pahorkatou krajinou je společně radikální oddělení od

kulturních center a odpor proti dobovému režimu.“ A už tady byl Bohuslav Reynek zastoupen v míře, která odpovídá jeho významu a velikosti.

V současně otevřené výstavě je postavou hlavní, ke které kurátoři přiřadili malíře, grafiky a sochaře, v jejichž tvorbě lze najít spřízněnost v pojetí určitého motivu, tématu nebo atmosféry. A nejsou to umělci ledajací, najdeme mezi nimi na-

Bohuslav Reynek: *Job*, 1920.

příklad Alfreda Kubina, Ivana Sobotku, Věru Novákovou, Alenu Kučerovou, francouzského malíře Balthasara Klosowského, známého pod jménem Baltus, Aléna Diviše a další. Poměrně časté jsou u vystavených děl biblické náměty – příběh Joba, proroka Jonáše, proroka Daniela nebo potopa světa.

DVA ZÁKLADNÍ TÓNY

Kurátoři Martin Herold a Miloš Doležal (který se podílel i na koncepci výstavy *Vrchovina, krabatina, mrchovina*) svůj záměr vyjadřují následovně:

„Dvojitý významný výročí v posledních dvou letech – v loňském září padesát let od úmrtí a v letošním květnu sto třicet let od narození – dává příležitost znovu nahlédnout a promýšlet svěbytné dílo básníka,

grafika a překladatele Bohuslava Reynka (1892–1971) z Petrkova na Vysočině.

A. Kubin: *Sen krále Nabuchodonozora*, 1918.

Naše opětovné setkání s Bohuslavem Reynkem se uskutečňuje na Vysočině, v humpolecké 8smičce, ve světle léta a podzimu 2022. Tedy v krajině, ve které se Reynek cítil nejbytočněji doma.

Návrat k dílu Bohuslava Reynka kótuji dva základní tóny jeho tvorby a venkovského prožívání světa – úzkost a něha. Nacházíme je i ve vykroužených obrazech básně *Tvář mrtvé*, jejíž verše propůjčily název této výstavě.

Průhledy do Reynkova grafického a kreslířského díla, k jeho existenciálním tónům a svíravým úzkostem se pokouší-

Alén Diviš: *Jonáš*.

me v 8smičce rozšířit o pohledy, dialogy a setkání s několika spřízněnými tvůrci – v rozpětí od generačních druhů po současné autory. Už za svého života nebyl

Bohuslav Reynek žádným zapadlým samotářem, autorem odříznutým od světa, ale důležitým soupeřem, který byl navázaný na aktuální francouzskou, německou a rakouskou tvorbu. S Reynkem se v 8smičce setkává dvanáct tvůrců z různých světových stran – z Francie, Číny, Rumunska, Německa, Rakouska, Maďarska a pochopitelně z Česka. Každý svým jedinečným výtvarným tónem.“

A tak se návštěvník výstavy setká nejen s pozoruhodnými díly velkého básníka, grafika a překladatele z Petrkova, jehož lze co do významu přirovnat k dalšímu proslulému umělci původem z Vysočiny, ke Gustavu Mahlerovi, ale i s pozoruhodnými kresbami a grafikami Aléna Divíše či ve smyčce běžící úvodní scénou z filmu maďarského režiséra Bély Tarra *Turínský kuň*, která rázem vy-

Věra Nováková: *Vězeň Jonáš*, 1957.

váže návštěvníka z každodenního světa, odkud přichází, a uvede ho do atmosféry výstavy. Vůbec poprvé v Česku jsou zde vystaveny práce Balthuse či Silke Otto-Knappové.

K výstavě vydala 8smička také obsáhlý a výborně koncipovaný i vytištěný katalog, s mnoha texty a reprodukcemi, které vlastní výstavu doplňují a komentují.

Galerie se nachází na adrese Kamarytova 97, 396 01 Humpolec, výstava je přístupná do 25. září 2022 vždy od středy do neděle od 10 do 18 hodin. Vstupné – jak jinak v 8smičce – činí 8 Kč. Ušetřené peníze ale pak návštěvník obvykle nechává v kavárně. Protože zákusky, koláče, káva a koneckonců vůbec všechno, co si tam lze dopřát, je zkrátka famózní.

JIŘÍ DANÍČEK

Bohuslav Reynek
DVĚ BÁSNĚ

Dumka Noemova

*Všecko Bůh maří
v šedivé záři
vod a hladu.*

*Lásky i řeže,
domy a věže
ztrácejí se.*

*Archa má chvátá,
v tekutých jata
poutech:*

*vlna ji širá
za vlnou svírá
zádumčivě,*

*a sítě deště
stále ji ještě
oplétají;*

*vyrostlé z hloubi
valy ji vroubí:
utopenci;*

*jako val lodí
k arše se brodí
hadovitě,*

*a na nich plavci
černí, krkavci,
halekají.*

Blázen

*Blázen jsem ve své vsi,
znají mne smutní psi,
bílí psi ospalí,
plynoucí do dále,
žádný z nich neštěká:
těší mne zdaleka,
jsou to psi oblaka,
běží a nekvílí.*

*Smutkem jsme opilí,
kam jdeme, nevíme;
požehnej duši mé,
Pastýři prastarý
s hlubokými dary
měsíce a bdění,
s trny na temeni
těžkém, rozbodaném
jako srdce. Amen.*

KAMENICE NAD LIPOU

Městečko plné památek, kde žili také Židé

Na Českomoravské vrchovině, dříve označované též jako krabatina nebo vysočina, se v nedávné minulosti (v 18. a 19. století) ve městech, městečkách a obcích i na vesnicích nacházela celá řada židovských obcí. Mnohé z nich postupně zanikly po roce 1850 v důsledku emancipace, která zrušila restrikce a přiznala Židům všechna občanská práva; ostatní pak, včetně zdrcující většiny jejich členů, byly zlikvidovány německými nacisty. Zůstaly hřbitovy, a někde i synagogy jako svědci a doklady z časů, kdy jejich uživatelé byli nepominutelnou součástí světa, který je obklopoval. V posledních letech se stavební a věcné židovské památky, které nebyly zničeny a zbourány před válkou ani v letech 1948–1989, daří rekonstruovat, udržovat a chránit. A tak, pokud vás letos prázdninová cesty na vrchovinu zavedou, lze jen doporučit návštěvu Kamenice nad Lipou, příjemného a klidného městečka na půl cesty mezi Pelhřimovem a Jindřichovým Hradcem.

Synagoga, postavená v roce 1938.

ZÁMEK, PIVOVAR, KOSTEL

Je tam toho k vidění překvapivě hodně, renesanční zámek, kostel se zachovanými gotickými prvky, náměstí s okolím, prohlášené za památkovou rezervaci, obnovený pivovar s rozlehlou a znamenitou restaurací i další restaurace a hostince, také nikoli špatné. V zámku, přestavěném z původního hradu a spravovaném pražským Uměleckopřemyslovým museem, je přístupná velká expozice historických hraček a také sbírka nábytku 19. a 20. století, největší svého druhu v ČR. V zámecké zahradě pak můžeme obdivovat torzo lípy, podle tradice vysazené ve 13. století, podle níž se město nazývá nad Lipou. Než byla její koruna v roce 1824 zničena bleskem, měřila na výšku 20 metrů. Dnes ze

zbytků kmene vyrůstají mohutné, přibližně dvacetimetrové větve, na kterých byl

Renesanční zámek z konce 16. století.

v minulosti zřízen pro zámecké panstvo taneční parket. Tradije se, že si na parketu zatančil i sám Jan Žižka, ale vzhledem k tomu, že k instalaci parketu došlo s velkou pravděpodobností až ve století devatenáctém, o tom historici silně pochybují.

SYNAGOGA A HŘBITOV

A konečně se také dostáváme ke kamenickým Židům. Menší židovské osídlení je ve městě doloženo od počátku 16. století, početnější pak od první poloviny 19. století. Židovská čtvrť jako taková neexistovala – domy židovských obyvatel byly rozptýleny po celém městě. Existuje výtvárně zajímavý plán separace židovského osídlení z roku 1727 – perokresba se zachycením půdorysu města v hradbách

Stará synagoga, v roce 1938 zbořena.

včetně zámku, kostela a synagogy od neznámého autora, dnes uložená v Národním archivu Praha.

Stará synagoga, založená roku 1803 a zpřístupněná 17. srpna 1815, klasicistní

stavba s pozdějšími úpravami, stávala na rohu dnešních ulic Masarykovy a Na Rybníčku v dřívější panské zahradě. Zbořena byla v roce 1938, bezprostředně po dokončení nového templu a jeho uvedení do provozu.

Nová synagoga v Tyršově ulici za jihozápadním okrajem městského jádra, vedle autobusového nádraží, která se dochovala dodnes, je drobná novodobá nenápadná stavba. Stavební povolení k jejímu zbudování bylo uděleno v květnu 1938 a již 18. srpna téhož roku došlo ke kolaudaci. K její zajímavosti přispívá, že se jedná o poslední synagogu postavenou v českých zemích před druhou světovou válkou. Svému účelu sloužila do okupace, v roce 1949 byla prodána Českobratrské církvi evangelické, která ji udržuje v dobrém stavu a užívá dodnes.

Asi 1,5 km severovýchodně od města na okraji lesa se nedaleko silnice na klidném a tichém místě nachází dnes opět dobře udržovaný židovský hřbitov, založený v roce 1803. Je na něm dochováno zhruba 150 náhrobků především poemancipačního typu a pamětní deska se jmény 47 obětí holokaustu z Kamenice a okolí.

Jejího odhalení v roce 1993 se autor

Židovský hřbitov, založený roku 1803.

těchto řádků za Federaci ŽO v ČR zúčastnil. Vzpomínám si, když jsme se po obřadu vraceli do města, jak šedým a vybledlým dojmem tehdy náměstí, zámek i historické centrum s cennými domy působilo. Tedy nejen působilo, ono takové po čtyřiceti letech totality skutečně bylo. A přece stačilo dalších třicet let, aby se opět stalo místem, kde návštěvníka mimoděk napadne: tady by se dalo dobře žít.

Všude se něco najde a jistě i v Kamenici nad Lipou je co zlepšovat, ale můžeme-li srovnat konec komunistické éry s dneškem, pak je to jednoznačné. Někdy si stěžuji víc, než je zdrávo, protože nám chybí odstup a paměť.

A proto: vzhůru do Kamenice nad Lipou!
text a foto jd

Karol Efraim Sidon O KOČKÁCH A PSECH V ISTANBULU

Když se dnes již léta zesnulý předseda pražské obce Zeno Dostál vrátil z Istanbulu, což bude přinejmenším dvacet let, stál ve foyer naší (židovské) radnice a opíral se zády o recepci, která tam také už není. Měl na sobě ještě béžový pršiplášť a na hlavě dozadu posunutý klobouk, a protože po návratu vypadal opravdu zničeně, pár náhodných svědků stálo účastně před ním. Přemýšlel, jak nás co nejtrefněji zasvětit do svého vnitřního rozpoložení, a pak si jako otec vracející se ze světa ke své rodině přejel dlaní po vysokém čele a uštědřil nám procítěně nezapomenutelnou radu: „Děkujte Pánu Bohu, že žijete v Česku!“

Všechno, co jsem od té doby slyšel o Istanbulu, dotvářelo obraz přelidněného velkoměstského monstra, jehož spárům náš předseda jen tak unikl, a ani vzpomínková kniha Orhana Pamuka *Istanbul* na tom nemohla nic změnit. Kdo nemiluje své rodné město a své vzpomínky? Mne do Istanbulu začala táhnout až zvědavost, zda jsem se při vymyšlení kulis onoho města, když jsem do něj přivedl jednu vymyšlenou rodinu, příliš okatě neodklonil od skutečnosti. Kdybych měl přesto shrnout své nejčerstvější zážitky ze své nedávné návštěvy Istanbulu, určitě by se s tím, co Zena Dostála přivedlo na pokraj zhroutení, hodně rozcházely. Je však docela pravděpodobné, že obrovitánské město po obou březích Bosporu prošlo za víc než dvacet let generální proměnou podobně jako u nás a v menším měřítku Praha.

Ale nemíním se tu vyznávat z okouzlení cizím městem z tak vnějších důvodů, jako je výhled na zubaté panoráma mrakodrapů a minaretů z Bosporu, ba ani z patrného nezájmu nakupujících o sedmdesátiprocentní inflaci, jež by nás v Česku přivedla do blázince, a z dobrého rozmaru, s nímž řidiči čekají v úzkých uličkách, až dodávka před nimi vyloží své zboží. Mnohem

více na mne zapůsobilo vidět, jak se tu trpělivě čeká, až se zvedne z dlažby jeden ze zdejších velkých a dobře živých psů v béžovém kožichu, kterým je tu dovoleno se válet uprostřed ulice, jako by měl to místo od města pronajaté. Když kolonu za ním čekajících vozů v uličce vezme na vědomí, zvedne se však a bez váhání si zvolí k siestě stinný krámk s elektrospotřebiči. Majiteli to zjevně nevadí, a kdyby to byla koč-

Ilustrace Jirí Stach.

ka, ještě by jí přinesl misku s vodou; kdyby to byl starší člověk jako já, nabídl by mu židli a šálek kávy, což mohu potvrdit. Opravdu je mi zatěžko si představit, že by taková přívětivost byla obvyklá v Praze či v jiné zemi, kterou znám. V Istanbulu dokonce takovému psu na náměstí, které měl zřejmě před smrtí pronajaté, postavili pomník v životní velikosti, protože si náměstí bez něj nemohli představit. S kočkami mají místní lidé do té míry přátelštější vztahy, že jim vedle potravy poskytují přístřeší, ne ovšem ve svých bytech, nýbrž poblíž parků. O psy sice také pečují, což je patrné z jejich velikosti a huňatého kožichu, ale pro kočky budují malé kočičí hostely, do nichž se ze svých toulek městem vracejí vyspat.

Lidé jim nosí jídlo, ale neviděl jsem, že by někdo kočku hladil nebo ji jinak zneužíval k uspokojení svých citových potřeb. O kočkách tu platí pravidlo nedotknutelnosti jako pro indické krávy,

ale zjevně bez náboženských důvodů. Uvnitř částečně muslimského světa, v němž mají kočky obvykle stejně nepříznivé podmínky k životu jako psi, je to opravdu více než pozoruhodné, a přemýšlivému člověku to vnuká řadu otázek. Může si to vysvětlit tak, že si Turci přinesli respekt k těmto zvířatům ze střední Asie. Tam však už byl mezitím zapomenut, takže jeho původ hledá u konstantinopolských Řeků, po nichž jej převzali Turci. Tuto možnost by mohlo potvrdovat, že na Korfu požívají kočky stejných výhod jako v Istanbulu. Jenomže ostatní Řekové na ostrovech

a na pevnině se vůči kočkám chovají stejně jako jinde, kde je nechovají jako domácí mazlíčky, takže ani to nesedí. Z historického hlediska je venkonce možné, že pokud jde o kočky, platí pro ně kočičí privilegia v Istanbulu již od dob, kdy v Malé Asii vládli Chetitě, po nichž se ve 12. století před křesťanským letopočtem záhadně slehla zem, ale původně náboženský zvyk přežil i Konstantinopol. Netřeba dodávat, že pro to nemáme žádné archeologické ani listinné doklady.

Pokud jde o psy, dopátral jsem se mnohem realističtějšího vysvětlení, že mají nějakou ústní dohodu s magistrátem. Turečtí psi jsou od nатуры velcí a silní a ve smečce ohrožují životy dobytka a lidí. Lidé si s nimi nejdřív vyřizovali účty zpravidla puškou, ale technologický vývoj vložil radním v Istanbulu humánnější řešení. Prostě ty psy kastrují a opatří je čipy. To mne k mé lítosti přivedlo k závěru, že když na istanbulsém magistrátu viděli, jakého úspěchu dosáhli se psy, rozhodli se přikročit k podobnému řešení i s kočkami. Na kořata jsem v ulicích ani jinde nenarazil a v noci na střechách řvali rackové, ne kočky. Takže je veskrze představitelné, že za předsednictví Zena Dostála měly i zdejší kočky ještě stejně černé čenichy po stravování se v kontejnerech jako dodnes v Tel Avivu a že ke změně došlo až za poslední vlády, proč ne. Každý pokrok něco stojí.

TRNKY A HVĚZDY

Sága rodu Jelínků z Vizovic Martina Františáka

V červnu letošního roku proběhl ve Zlíně v pořadí již 26. ročník československého festivalu Setkání Stretnutie. Letos se program festivalu tematicky zaměřil na rodinné nebo

tošního ročníku Setkání Stretnutia však považují inscenaci hry dramatika a režiséra Martina Františáka *Trnky a hvězdy. Sága rodu Jelínků*, jež měla v nastudování Petra Štindla odloženou

Vizovjané při sklepvání trnek, zleva Hlaváčová (M. Bačíková), Raduna (J. Leflík) a Hlaváč (G. Řezníček).

rodové vztahy a tradice. Zahájilo jej představení pražského Divadelního spolku JEDL *Manželská historie* a představitel hlavní postavy Augusta Strindberga, po otci rodák z nedalekých Malenovic David Prachař, se stal patronem festivalu. V průběhu festivalu jsem se postupně utvrzoval v dojmu, že v posledních letech dochází v regionálních divadlech k výraznému obratu právě k danému regionu a jeho historii. Při slabší slovenské účasti (oproti minulým létům) uvedu jako příklad za všechny dramaturgické úspěšného románu Karin Lednické *Šikmý kostel* v nastudování Divadla Petra Bezruče z Ostravy, která měla ve Zlíně dokonce premiéru a která sleduje příběhy lidí „ze ztraceného města Karviné“.

VALAŠTÍ GENIOVÉ LOCI

Domácí scéna se uvedla rovněž premiérou, scénickou performancí *Bata III* v provzdušněném a prosluněném Památníku Tomáše Bati, věnovanou osudům Tomáše Bati mladšího a navazující na inscenace z předchozích let *Bata Tomáš, živý* (2014) a *Já, Bata* (2017). Za divadelní vyvrcholení le-

premiéru 27. listopadu 2017 a s níž se zlínský soubor už stihl letos na jaře představit i v Praze. Zlínský region měl ve své minulosti štěstí na osoby

Zikmund Jelínek (Radoslav Šopík) se syny Vladimírem (Marek Příkazký) a Rudolfem (Zdeněk Lamber).

zaujaté, ba umanuté, které však byly obdařeny mimořádným důmyslem a dokázaly zároveň vidět za roh. Staly se požehnáním nejen pro místní prostředí, ale i pro celou zemi. Mezi ně

vedle Batů patřil i Zikmund Jelínek, původem z Luhačovic, který se koncem 19. století přistěhoval do Vizovic. Zpočátku pracoval v páleníci Arona Eichlera, jejíž počátky sahaly až do 16. století. Záhy se však osamostatnil a založil vlastní palírnu. Se svou ženou Bertou měl šest dětí: tři dcery, po nich tři syny, nejmladší z nich zahynul při požáru. Na divadelní scéně se Jelínkova postava ztělesněná Radoslavem Šopíkem objevuje ve chvíli, kdy přichází obhlédnout právě koupené pozemky s trnkovými (česky: švestkovými) sady. Místní, Vizovjané, mohou už jen sbírat trnky spadající na zem a o novém majiteli – původně jejich – pozemku se nevyjadřují příliš uctivě.

Jejich hlavním představitelem a také jakýmsi mluvčím je Hlaváč, hřmotný Valach, hádavý člověk. Konflikt je na spadnutí. Nový majitel si však žádné vyhrocování sporů nepřeje. Zapojuje se do života obce, je velitelem místního hasičského sboru a funguje i jako mecenáš – tamní farář mu při oslavě veřejně poděkuje za finanční příspěvek na koupi nových varhan. Představitel Zikmunda Jelínka vtiskl své postavě věcnost a laskavost, ale i neústupnost, šlo-li o podstatné věci, a herecky je neméně přesvědčivý i jako zlomený a do

sebe schoulený muž po smrti milované ženy. Gustav Řezníček se v postavě Hlaváče patrně dočkal jedné ze svých životních rolí. Nejde o schematickou postavu, ano, Hlaváč je trochu

uřvaný i tak trochu kverulant, ale nechává se přesvědčit, a když jeho dcera hou jejich vyhocených sporů jsou odlehčující dialogy manželek Ireny

Hromadný výstup Vizovjanů, v popředí sedící Zikmund Jelínek.

(Lucie Rybníkářová) neporodí vnuka (Kateřina Lidáková) a Idy (Marie „ogárka“), ale vnučku, je lidsky do- Vojtěchová). Reklamní videoklip na

Manželka R. Jelínka Irena (K. Lidáková) a manželka V. Jelínka Ida (M. Vojtěchová).

Jemný. Farář Matuška není v podání Rostislava Marka běžný velebníček, ale postava pohybující se v reálných souřadnicích, znající svůj kraj i své pappenheimské. Za okupace se pokouší Jelínkovy zachránit fingovaným křtem, ale všichni nakonec zahynou v Osvětimi.

CHAPLIN NA KOLEČKOVÝCH BRUSLÍCH

Velké podnikání s košerovanou slivovicí a úspěšná expanze do Spojených států je dílem Zikmundových synů – pálenka nese jméno staršího z nich, „marnotratného“ Rudolfa (Zdeněk Lambor), invence a břímě odpovědnosti spočívá spíše na mladším Vladislavovi (Marek Příkazký), protiva-

ci z třicátých let s Charliem Chaplinem (Pavel Vacek) na kolečkových bruslích není jen vítaným zpestřením v představení trvajícím bezmála tři hodiny – obavy vyslovené slavným komikem se mají v Evropě záhy naplnit.

Ještě jednu postavu zlínského představení, tentokrát

Zikmund Jelínek a Vizovjanky (Helena Čermáková, Tamara Kotrbová, Jana Tomečková), v pozadí poštmistr Zdeněk Knoll (Josef Koller). Foto na dvoustraně Marek Malůšek.

zápornou, nešlo v představení přehlédnout, poštmistra Knolla (Josef Koller). Zpočátku „jen“ porušuje listovní tajemství, zlaté udavačské časy pro něj nastanou s nástupem obou totalit. Jeho kariéra vrcholí v roce 1948, kdy je ustanoven národním správcem nad vizovickou pálenicí.

REŽISÉR SE NEMINUL S DRAMATIKEM

Rodák z Valašského Meziříčí Martin Františák prokázal vedle svého již několikrát osvědčeného dramatického talentu také znalost prostředí, v němž se postavy pohybují, a podařilo se mu vytvořit nejen ságu, spleť osudů a příběhů, ale i fresku, v níž se malé lidské dějiny prolínají s dějinami první poloviny 20. století. Režii Petra Štindla se podařilo zvládnout nejen velké kolektivní výstupy, jichž se účastní prakticky celý ansámbl (slavnosti, sborový zpěv, ochotnické divadlo, vír válečných událostí), ale výraznou a propracovanou hereckou stopu nesou prakticky všechny postavy, nikdo není jen do počtu. Nebylo by od věci, kdyby se *Trnky a hvězdy* objevily v Praze ještě jednou.

Městské divadlo Zlín – Martin Františák: *Trnky a hvězdy*. Režie: Petr Štindl, dramaturgie: Katarína Kašpárková Koišová, scéna: Petr B. Novák, kostýmy: Lucie Halgašová, hudba: Petr Hromádka. Psáno ze zlínské reprízy 10. června 2022.

JOSEF MLEJNEK

HVĚZDNÉ NEBE

Výstava o textilní továrně rodiny Sochorových v GASK

Galerie Středočeského kraje v Kutné Hoře (GASK) připravila na letní a podzimní sezonu expozici, věnovanou významné předválečné textilní firmě Sochor ze Dvoře Králové nad Labem a její spolupráci s předními českými výtvarníky, především s Františkem Kyselou. Koná se v rámci cyklu čtyř výstav, na nichž se podílí Uměleckoprůmyslové museum v Praze a jejichž téma zní *Umění a průmysl: Opomíjené regionální osobnosti podniká-*

Pavla a Josef Sochorovi, 1927. Foto soukromá sbírka Josefa Kocourka.

telů coby hybatelů hospodářského pokroku Československa, jejich význam a spolupráce s umělci, architektury a designéry.

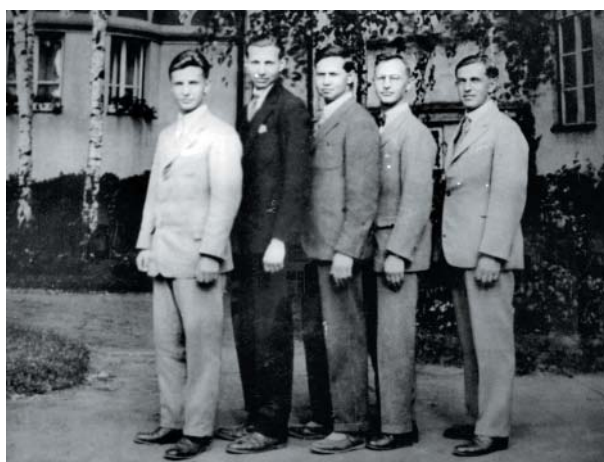
Zájemcům o téma připomene kutnohorská expozice výstavu o pražských rodáčích Zikovi a Lídě Ascherových, emigrantech před nacisty, kteří v Anglii prosluli výrobou tištěných látek s designy významných umělců (H. Moore, H. Matisse, A. Derain), v pražském Uměleckoprůmyslovém museu v roce 2019. Ostatně Zika Ascher se pro svou techniku přenosu návrhu na látky sítotiskem inspiroval právě u předválečných textilních výrobců v rodné zemi a Sochorovu produkci jistě znal.

U SOCHORŮ

Josef Sochor založil roku 1904 ve městě Dvůr Králové nad Labem mechanickou tkalcovnu (k níž o několik let později přibyla tiskárna na textil). Kromě erudice a zájmu o podnikání mu to umožnily prostředky, které poskytla jeho manželka Pavla, rozená Bauerová, jejíž bratr Anton

vlastnil textilku i tiskárnu a patřil k předním židovským podnikatelům v oboru. Pavlina rodina přispěla k rozvoji firmy i jinak: Pavlín synovec, sochař Otto Gutfreund se ukázal jako významný zdroj kontaktů z uměleckých kruhů, takže Josef Sochor začal jako první v Československu s tiskem uměleckých návrhů. Gutfreundova sestra, designérka a módní kritička Pavlina Lindová-Gutfreundová, se projevila jako schopná a nápaditá vedoucí propagačního oddělení a redaktorka firemního časopisu *Dobry odbyt*. Stála za šikovnou reklamou, mj. se dochoval plakát s pestrobarevnou rybou, symbolizující trvanlivost barev na látkách od Sochorů.

Ve Dvoře Králové, který byl roku 1858 napojen na železnici a měl ve dvacátých letech na 16 tisíc obyvatel (z nichž několik set patřilo k židovské menšině), fungovala řada strojních textilních továren s barevnými a tiskárnami. Sochorova firma mezi nimi však měla zásadní postavení, jak množstvím, kvalitou a originalitou

Synové. Zleva: Pavel, Jaroslav, Robert, Josef Stanislav a Zdeněk Sochorovi před vilou Na Zálábí ve Dvoře Králové, 1928. Soukromá sbírka J. Kocourka.

vyrobených látek a jejich potiskem, tak společenským významem. Zakladatel firmy i jeho synové ji vedli v baťovském duchu: kdo se stal zaměstnancem textilky, získal sice tvrdou, ale slušně hodno-

cenou práci, možnost profesního rozvoje a sociální jistoty, k nimž patřily i možnost bydlet ve vlastním domku a nárok na třináctý plat (Sochor ho zavedl údajně jako první v Evropě), dále provizi, pokud někdo přišel se zlepšovacím návrhem. Dělnické kolonie (nakonec jich vzniklo něko-

Snímek interiéru Sochorovy vily, torza výzdoby a koberec dle návrhu Fr. Kysely. Foto GASK.

lik) ve městě navrhli Pavel Janák a Josef Grus, jeden domek se prodával za 60 tisíc. Zaměstnancům (i těm řadovým) poskytla firma 10 tisíc korun na bydlení, zbytek se jim strhával z měsíčního platu. Část kolonií se zachovala dodnes, stejně jako administrativní budova továrny dle návrhu Pavla Janáka.

Na výstavě v GASK lze mj. zhlédnout dokument, který vznikl roku 1996 pro Českou televizi, hovoří v něm několik pamětníků poměrů v továrně. Jeden z nich, s dosud znatelným okouzlením, vzpomíná na dobu, kdy mohl za třináctý plat svého bratra (jenž pracoval u Sochorů) strávit ve dvacátých letech tři týdny na francouzské Riviéře. Stálo ho to 1800 Kč. Josef Sochor poskytoval i stipendia pro středoškolské studenty ve Dvoře Králové, finanční výpomoc dával i studentům vysokoškolským a podporoval místní

nemocnici. Založil sportovní klub SK Sochor a ve městě nechal vybudovat sokolovnu (většinu cvičenců tvořili jeho zaměstnanci) a v jeho vile se scházeli lidé z oboru i umělci, mj. herci Národního di-

vadla či členové České filharmonie, a pořádaly se zde koncerty.

Roku 1930 zemřela Pavla Sochorová, o rok později její manžel. Řízení zavedené firmy přešlo na syny: vedení se z pěti bratrů ujali dva nejstarší Zdeněk a Josef Stanislav, oba otcem náležitě vyškolení a se zkušeností z Ameriky.

MARÉ, KREPDEŠÍN, SÍTOTISK

Továrna prosperovala i během hospodářské krize, po ní nastal největší rozkvet podniku. Aby dostáli všem objednávkám, zavedli bratři Sochorové třísměnný provoz a automatické tkalcovské stavy. Ke zpestření produkce patřila i koupě anglického patentu na nemačkovou úpravu bavlněných, umělo-hedvábných (maré) a lněných tkanin a posléze výroba konfekce: kravaty, šátků, zástěr, košilí, šatů. Roku 1935 zahájili výrobu stálobarevného hedvábí (krepdešínu), které tvořilo základ exkluzivního módního potisku. Zvyšovali produkci, dbali na hospodárnost výroby. Látky vyváželi do Evropy, do Spojených států, na Blízký východ, do Asie. Zaměstnávali na 1300 lidí a produkovali 20 milionů metrů látky ročně. Najali i vlastní cihelnu (pro výrobu materiálu na rozšíření továrny a dělnické domy), plánovali zakoupit bavlníkové plantáže a pěstovat vlastní bavlnu... To už jim změněná politická situace nedovolila.

Textilie dle návrhu Josefa Čapka. Foto GASK.

V polovině třicátých let byl u Sochorů zaveden kromě válcového strojového tisku i ruční tisk formami a tisk filmový (sítotisk), který umožňoval převádět návrhy na síť šablon, vytvářet dezény a potisko-

vat jimi textilie. Před návštěvníkem výstavy se v jednom sále otevírá velkoplošná projekce, v níž na stěně vyrůstají fantastické pestrobarevné krajiny z textilních návrhů, nádherné obrazce, rostoucí a rozkvétající květy, připomínající umělecká plátna.

Dobová reklama a vzorník firmy Sochor. Foto GASK.

Výstava představuje fotografie, dokumenty, vzorky potištěných látek, reklamní materiál a umělecké předměty spjaté se Sochorovými. Jak bylo řečeno, Sochorovi měli svou představu o nápaditém českém designu, a díky Ottu Gutfreundovi a profesorům Uměleckoprůmyslové školy Františku Kyselovi a Janu Benešovi navázali již ve dvacátých letech kontakty

s umělci a také se studenty této školy. Velký význam pro výběr návrhů měl ředitel firemní kreslárny, jimž byl Marius Stadler z Alsaska. Pro látky od Sochorů navrhovali vzory Josef Čapek, Alois Fišárek,

Vladimír Sychra, Karel Svolinský, Otakar Gregor či Marie Čermínová (Toyen), Jaroslava Vondráčková, Josef Novák a Antonín Kybal. Vzory pro látky pro dětský textil se Spejblem a Hurvínkem navrhl Jiří Trnka, proslulé „šohajky“, tedy látky

s motivy z venkovských krajů, navrhovala Marie Fischerová-Kvěchová. Toyen připravila dva návrhy na závěsové látky z viskózového hedvábí s motivem racků a amébových útvarů.

Na světové výstavě v Paříži roku 1937 vystavovala firma tištěný gobelín, který navrhl František Kysela (a je podle něj pojmenována i současná výstava).

Jmenoval se *Hvězdné nebe v první hodině naší svobody 28. října 1918* a jedná se zřejmě o první realizaci výtvarného díla technikou filmového tisku u nás. Kysela pro firmu Sochor vytvořil i úpravu vzorkovnic, nové firemní značky a etikety a praporky na všesokolské slety. Draperie s Fišárkovými květinovými obrazy zdobily scénu Národního divadla.

Otto Gutfreund vytvořil roku 1921 na zakázku firmy v duchu svého modernistického civilního stylu čtveřici plastik na téma textilní výroby. Glazované postavy *Česač bavlny*, *Muž u selfektoru*, *Sukařka* a *Tiskař* jsou na výstavě k vidění, stejně jako tradiční busty manželů Sochorových, tedy Gutfreundovy tety a strýce. Za zmínku stojí snad i fakt, že na zahradě vily Na Zálabí stála i první verze Gutfreundovy sochy *Barunky* pro pomník v Ratibořicích.

Po odstoupení Sudet firma Sochor ještě pokračovala ve výrobě. Ale vzhledem ke svému židovskému původu byli Sochorovi ohroženi. Zdeněk včas odešel do emigrace do irského Belfastu, kde založil novou tkalcovnu a tiskárnu. Smrti v koncentračním táboře unikl i Jaroslav Sochor, který se skrýval v Praze, ostatní tři bratři zahynuli během holokaustu.

CO ZŮSTALO

V továrním komplexu začali Němci vyrábět letecké motory Junkers, po únoru 1948 byl znárodněn, stal součástí národního podniku Textilní tiskárny, úpravny a barevny. Po pádu komunismu ještě vznikla akciová společnost, která roku 2007 skončila v konkurzu. (pokračování na str. 18)

PRAVÝ RYTMUS

Ukázka z paměti nedávno zesnulého režiséra Petera Brooka

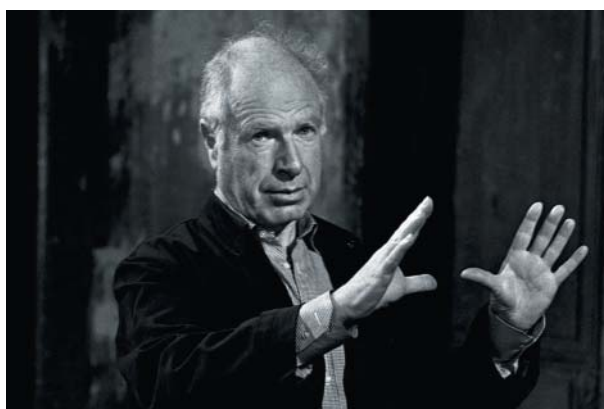
Druhého července zemřel v 97 letech v Paříži divadelní a filmový režisér **PETER BROOK**, umělec, který zásadně ovlivnil rozvoj moderního a experimentálního divadla, vizionář, jenž se soustředil na sebe-menší detail a po hercích, s nimiž cestoval po mnoha kontinentech včetně Afriky, vyžadoval dokonalé zvládnutí role, vlastního těla a současně schopnost improvizace. Jevišťem mu mohl být jakýkoli „prázdný prostor“ (což byl i název jeho knihy o divadle, *The Empty Space*), neboť za nejdůležitější pokládá vztah herce a diváka, nikoli kulisy. V nekrologu v listu *The Washington Post* ho charakterizují jako šamana i showmana a citují jeho motto: „Ozkoušej, otestuj, zpochybni a nikdy nečín závěry.“ Dodávají, že sám sebe nenazýval režisérem (*director*), ale destilátorem (*distiller*), jehož cílem bylo hledat kořeny divadla, vyvolat co nejmocnější, nejryzejší a nejsoustředěnější prožitky (ukázky z jeho hereckých cvičení i přednášky jsou dostupné na YouTube).

Narodil se 21. března 1925 v Londýně v rodině židovských přistěhovalců z Lotyšska, na Univerzitě v Oxfordu studoval jazyky a ještě za studií režíroval své první představení: hru *Doktor Faust* od Christophera Marlowa. Postupně působil v divadle v Birminghamu, v Londýně, v letech 1962–1971 patřil k režisérům Královské shakespearovské společnosti, režíroval i opery (pro Královskou operu v Londýně Pucciniho *Bohému* a *Salome* od Richarda Strausse, k níž vytvořil kulisy Salvador Dalí). Proslavil se shakespearovskými a čechovovskými inscenacemi, syrovou režii hry Petera Weisse *Marat/Sade* či devítihodinovou produkci eposu *Mahábhárata*; natočil mj. snímek *Pán much* podle románu Williama Goldinga. Od roku 1970 žil v Paříži, kde založil Mezinárodní centrum pro divadelní výzkum a vedl soubor, do něhož vybíral herce z nejrůznějších prostředí.

V memoárech *Threads of Time* z roku 1998 (česky je pod názvem *Nitky času* roku 2004 vydal Divadelní ústav v Praze v překladu Jitky Sloupové) vzpomíná na dětství i divadelní začátky, na vývoj své režisérské metody i na setkání s postavami poválečného evropského divadla, zamýšlí se nad podstatou divadla a umění. Připomeňme, že Peter Brook hostoval roku 1964 (a poté roku 1991) i v Praze, zaujala

ho práce Divadla za branou pod vedením Otomara Krejčí a poté, co bylo za normalizace zakázáno, mu vyjádřil podporu. Ze zmíněných pamětí přetiskujeme část, věnovanou dětství. (am)

Často bylo řečeno, že alžbětinské divadlo bylo obrazem světa. Otevřené jeviště bylo rušným tržištěm, jeho propadlo vedlo do pekla, zadní jeviště za oponou zveřejňovalo intimnosti soukromého života, skrývaného za čtyřmi zdmi, balkon byl vyšší úrovní, z něj mohli někteří shlížet dolů, zatímco jiní vzhlíželi k nim, a nejvyšší

„Všem druhům umění vládnu tytéž principy...“ Foto archiv.

galerie připomínala, že řád světa udržují bohové, bohyně, králové a královny. Podobně i dům, ve kterém jsem vyrůstal, představoval celý vesmír – vesmír, situovaný na Fairfax Road číslo 27, Londýn, W4, telefon Chiswick 0575. (...)

I když to byl jen malý řadový domek na obyčejné předměstské ulici, byl tím prvním, co mi dodávalo pocit životní plnosti. Od svého temného podsvětí, onoho místa tajemství a strachu, až ke svému zářivému vrcholku pro mne představoval vesmír, byl úplný.

Má stabilita ve světě dětství vyrůstala z tohoto domu, z těsného rodinného kruhu, a především z neotřesitelné přítomnosti mého otce – v podvědomí jsem si jistý, že tvoří jeden celek. V jedné ze svých nejstarších vzpomínek sedím otci na klíně a prsty mu hnětu tváře. Náhle se mu otevřela ranka po holení a z ní se vyřinula kapička krve. Ještě dnes si vybavuji, jak mne ta malá tečka zaskočila. Tatínka jsem zbožňoval a nikdy jsem nepoznal ono tragické popření otcovské postavy, které tolik patří k naší době. Jediná věc, která mě

dokázala rozčítit, bylo vědomí, že kdykoli mi dal nějakou radu, měl vždycky až k zesílení pravdu. Nikdy nebyl bohatý; hospodářskou krizi přežil, když z elektroinženýra přesešel na výrobce chemických látek. Jeho stálou starostí bylo nedovolit, aby rodina pocítila nedostatek – to pro něj znamenalo být otcem. Bratr i já jsme tak byli utvrzováni ve víře, že život je roh hojnosti, náš domov země jistoty a dostatku, kde lze najít cokoli, kdykoli je třeba. Byla to iluze nebezpečná, pomohla nám však vytvořit základ vnitřní jistoty pro další život.

Na počátku tohoto bouřlivého století, v malé zaostalé vesničce v Lotyšsku, se stal můj tatínek ještě v dětském věku revolucionářem. Jeho rodiče tu měli koloniál a stejně jako jejich sousedé byli zděšeni,

když tatínek ve svých šestnácti letech promluvil k místním rolníkům plamenně o tom, že je třeba vrazit do vypasených břich buržoazie nůž. To mu vyneslo pozvání do Moskvy jako nejmladšímu delegátu tajného Všeruského sjezdu agitátorů, jehož konání někdo krátce po zahájení udal policii. Po několika týdnech se dědeč-

kovi podařilo vykoupit otce z vězení pod podmínkou, že opustí zemi, a tak v roce 1907 odjel do Paříže, aby na Sorbonně studoval přírodní vědy. Následovala ho tam i dívka s jablíčkově červenými tvářemi, s níž se jednoho pobaltského letního večera seznámil u altánu s kapelou a se kterou se pak oženil. Cesta za vzděláním ho zavedla do Lotychu, a když vypukla první světová válka, otec s matkou ustoupili před postupující armádou až k Ostende, a pak, když se granáty přiblížily, až na loď směřující do Anglie.

BRYK

Jméno naší rodiny bylo vždy Bryk, a jelikož ruské tvrdé y zní jako u, ve Francii se z něho stalo Brouck. Úředník pasové kontroly v Doveru však řekl: „Tak se to nepíše,“ a napsal Brook. A u toho zůstalo. Oba rodiče pracovali pro válku, tatínek vynaléhal polní telefony a zároveň psal revoluční články pro emigrantské časopisy, maminka svůj doktorát z přírodních věd uváděla do praxe tak, že vyráběla protilátky k jedovatým plynům. Když válka

skončila, rozhodl se tatínek menševik, konsternovaný bolševickými násilnostmi, že se do Ruska nevrátí a že se pro zbytek života stane hrdým Angličanem.

(...) V reakci na stísněné podmínky a mizerné osvětlení svého dětství miloval pobyty v grandhotelech a doma zmáčkl vždy všechny vypínače, takže dům planul světlem. Říkával, že jedině, co potřebuje k životu, je list papíru a tužka, pak byl šťastný celý dlouhý den, vynalézal a vymýšlel nové nápady, jelikož všechno se dá vždycky vylepšit. Říkával nám, že kdyby neměl jinou práci, stal by se správcem veřejných záchodků, protože by okamžitě našel způsob, jak z nich udělat nejužasnější a neoriginálnější veřejné zařízení na světě. Nade vše si cenil inteligence a několika vzácných pokusů o zdravotní tělesná cvičení brzy zanechal. Poznámky si dělal několika barevnými tužkami a vše podtrhával s pomocí pravítka. Bez gumiček a krabičky připínáček neudělal krok a učil mě datovat každý dokument a nikdy v dopise neužívat slov „osobně věřím“, protože žádná víra nemůže být jiná než osobní. Ve volbách pravidelně střídal levice a pravici a na prstech vypočítával základní potřeby, které podle jeho názoru je stát povinen uspokojovat.

Když bratr studoval psychiatrii, potěšil tatínka tím, že mu ukázal učebnici, v níž byl perfekcionismus řazen k duševním chorobám. Tatínek si potom často poklepával na čelo a hrdě prohlašoval: „Jsem perfekcionista.“

„Jsi jako Mona Lisa,“ říkal tatínek často mamince, a tak nás při jednom výletu do Paříže vzal do Louvru, abychom tu podobu obdivovali. Opravdu, maminka měla na rtech stejný náznak úsměvu, který nikdy není úplný. Když si však vybavím její tvář a vidím její úsměv, je mi dnes jasné, že v něm není úsměšek, jen nekonečný, zpola zakrytý smutek.

Byla přecitlivělá, nešťastná, umělecky založená, tvrdohlavá i bojácná. Vzdala se své nejhlubší ambice – stát se lékařkou –, když následovala tatínka na univerzitu, kde se medicína studovat nedala. Z oddanosti k němu vystudovala místo ní chemii, ale následkem toho se nikdy nezavila pocitu hlubokého zklamání ze sebe a ze života. Když k nám domů přišli hosté, maminka vždycky zpanikařila, schovala se v koupelně a všechny detaily organizace večera nechala na tatínkovi. (...)

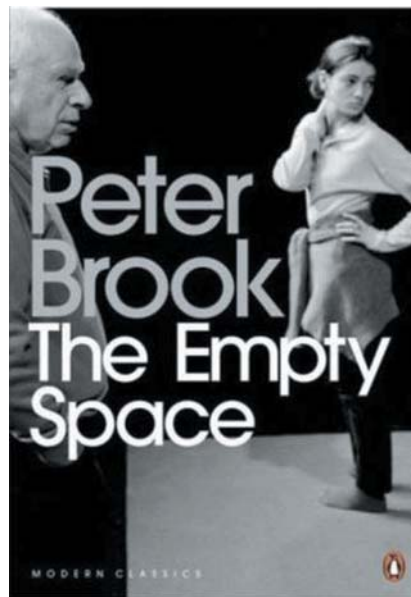
Zcela zákonitě se dost hádali a bylo mezi nimi hodně třecích ploch, bratra ani mne to však nikdy nezasáhlo destruktiv-

ním způsobem. Vždycky jsem se na věci díval z hlediska jich obou a dnes je v sobě oba nacházím. Když se snažím porozumět zdrojům svých vlastních impulzů a rozporů, nacházím je v neustálém souboji energie, vznětlivosti a rozhodnosti s potřebou povolnosti, rovnováhy, smíření – v souboji, v němž se odráží nehynoucí přítomnost otce i matky.

Pro odvážné, byť plaché dítě byl dům pevnou skálou a rodiče i starší bratr silnými ochránci; vnější svět fascinoval, ale byl nespolehlivý a záhadný. A přece byl zde, aby byl prozkoumán. Otec pevně věřil v prospěšnost cestování a znalosti jazyků, proto jsme cestovali hodně, a to ve mně brzy probudilo neklid, který mě už nikdy neopustil.

ŠKOLA

(...) Škola, to byl pach latrin, pot, hrubost a nuda, to byl box, při němž po tváři stékala krev, byl to nedostatek samoty, byla to šikana. Škola, to byly tlusté krajíce bílého

Kniha *Prázdný prostor* vyšla česky roku 1988.

chleba, kterým se říkalo „domovní prahy“ a na nichž v elektrickém světle zářilo neobyčejně žluté máslo, zatímco učitelé jedli úhledně okrájené trojúhelníky hnědých toasty, které si máslem mazali elegantně, sousto po soustu. Jednou jsem v zuřivosti hodil jinému chlapci do tváře talíř s ovesnou kaší, a její žmolky vzlétly tak vysoko, že se připlácly na štukaturu stropu. Když jsem do školy zavítal o mnoho let později, zatvrdlé zbytky tam ještě byly a jako ornament splývaly s omítkou.

Zároveň tu byla řada věcí, které za to vše malého kluka odškodňovaly, a ty pro

mě byly opiem. Byly tu knihy a hudba, požitek z toho, když se člověk vyhnul studené sprše, okamžiky vytržení, vyvolané vůní čerstvě naleštěného dřeva ve školní kapli, kouzlo temné komory, kde jsem sledoval, jak se obraz pomalu začíná rýsovat, jak se vynořuje detail po detailu pod slabým červeným světlem. Byly tu dva milostivé roky zahálky, poskytnuté nemocí: nejprve v dlouhém koši na kolečkách, kterému se říkalo páteřní křeslo, a později ve švýcarských horách s úzkostlivou maminkou, kterou jsem tak měl jen pro sebe. Tady jsem se bavil s dospělými, přemýšlel, proč jsou stíny na sněhu jasně modré, hltal romány pro služky, zapomenuté na poličkách *pensions de famille*, anebo nevýslovně nemravné knihy, v Anglii zakázané a tady prodávané v nádražních stáncích ve vydáních nakladatelství Tauschnitz. Byl tu první šok z italských jezer, bělost světla za letního horka, chlázek v pokojích za staženými žaluziemi, kaskády purpurových buganvilií, rozpadající se zchátralá nádhera, vily se sloupovím a tmavými cypřiši, odrážející se ve vodě, planoucí soumraky a prudká závrať lásky, zrozené z jediného pohledu na černovlasou italskou školačku, pozorující mne z vrcholu jednoho schodiště.

Toto probuzení touhy, tento průlom do dospělého světa nemohl trvat dlouho. Přišla válka a já se vrátil do své internátní školy, jenže jsem byl starší a drzejší a moji učitelé shledali, že se najednou nějak moc ptám. (...)

PRAVÝ RYTMUS

Svět dospělých byl vlastně samé zklamání. Brzy jsem pochopil, že povolání učitele je poslední možností pro univerzitní absolventy, kteří se neuchytili v žurnalistice či v nakladatelstvích. Učitelé kreslení odpuzovali svým vzhledem a pod jejich vedením těžkla ruka, učitelé zpěvu ničili hlas, svět, o kterém učili zeměpisáři, byl jednotvárný a pustý, učitelé Písma odmítali zázraky a tělocvikáři učinili z pohybu spíše trest než radost. Jedinou výjimkou byl pan Taylor, který bez valného nadšení učil hudební výchovu – jeho skutečným zájmem bylo totiž režirování školních představení. Byl mladý, osmahlý a elegantní, černá ovce dráždivé pozornost, která si mohla dovolit být vůči ostatním členům učitelského sboru zlomyslně indiskrétní. Největší poctou bylo, když vás pozval k sobě na čaj, u něhož mohl svobodně propírat učitele i žáky. Jednou, když se s naší skupinkou bavil o tématech,

kteřá si vybereme pro svůj prázdninový esej, otočil se najednou ke mně a zeptal se: „Proč je rytmus společným faktorem všech druhů umění?“ Ted si uvědomuji, že ze všech těch tisíců slov kritiky, nabádání a mravního poučení, která moji učitelé kdy utrousili, si dokážu vybavit tuhle jedinou větu. Dodnes mi to vrtá hlavou, a jestli je to všechno, co mi mé četné školy poskytly, ještě stále se mi vyplatily. Díky tomu jsem si uvědomil, že pohyb oka v okamžiku, kdy si měří obraz anebo klenboví a oblouky velké katedrály, souvisí s kroky a obraty tanečnicka a s pulzem hudby. Otázka je pak nevyčerpatelná: co dává uměleckému dílu jeho pravé tempo a co v životě dokáže dát beztvaremu sledu okamžiků jejich pravý rytmus a plynulost?

Dále mě učily vesměs dámy, které buď do omrzení opakovaly: „Hraj co nejpomalěji, pečlivě, teď natáhni malíček,“ nebo mne drtily netrpělivostí a výkřiky: „Ne, to je F dur, ne G!“ působily tuhnutí mysli i svalů. Ani jedna metoda nepřinesla výsledky, obě mne zanechaly v přesvědčení, že chce-li se někdo něco naučit, učitel je ten poslední, komu se dá věřit.

HRAJ!

K zázračnému obratu došlo a mnohé jsem pochopil, až když jsem potkal paní Biekovou. Její manžel, srdečný bradatý Rus, aranžoval náladovou hudbu a ona sama byla klavíristka a skladatelka, absolventka Moskevské konzervatoře. Válka vrcholila a moji rodiče se s nimi někde seznámili, a jelikož paní Bieková dávala hodiny, navrhli, aby si mne vzala do práce. První hodina se konala v našem obýváku, u černého pianina. Ona usedla do křesla, já se vysoukal na stoličku. Položila na stojan jednoduchou Mozartovu sonátu a řekla: „Hraj!“, ale než má ruka stačila zahrát první notu, už mne zastavila. „Ne! Musíš být připravený! Víš, co to znamená?“ V tu chvíli jsem pochopil, co je to výzva, a začal jsem se učit základním prvkům, z nichž měla vyrůst celá má budoucí práce.

Její očekávání bylo docela prosté: přála si, abych už na první hodině počítal s každou podmínkou dokonale připraveného koncertního výkonu. Bez jakýchkoli ohledů rozmetala představu, že pokrok přichází pomalu, krok za krokem: bylo to teď, nebo nikdy. Všechno, co jsem do té doby považoval za samozřejmé, zpochybnilo: jak sedět, jak držet tělo, který sval natáhnout předtím, než stisknu první klávesu, jak si v duchu představit tón tak, aby mu člověk mohl naslouchat, jak poslouchat

a jak se uvolnit v okamžiku, kdy tón zazněl, abyste ho mohli slyšet, jak zní dál. Hned přišel požadavek, abych hrál oběma rukama zároveň, in tempo, se správným stiskem pedálů, protože hudební frázi není možné analyzovat a ani tělo hráče není možné rozpitvat: ruku a nohu nelze oddělovat. Hudba, zdůrazňovala, je celek, musí se rozvíjet svou vlastní dynamikou, její přirozené tíhnutí vpřed musí být podáno s vášní, tak aby každá fráze mohla vést k příští, a pak dál a ještě dál, až do konce skladby. A když dospějeme k poslednímu tónu, nesmíme ho zkrátit: zvuk je tu proto, abychom ho zažili ve chvíli napětí, pocítili prsty hluboko v klávesách, zatímco celé tělo naslouchá, dokud poslední vibrace neodumřou. Teprve pak je možné stáhnout pomalu ruce a zažít další životně důležitý okamžik klidu, s rukama v klíně, v tichu, které je součástí zvuku.

Paní Bieková trvala na tom, aby její žáci pochopili reálnou existenci hudby, proto byla naše veřejná vystoupení nezbytná. Hudba, zdůrazňovala, musí být sdílena. Říci „nejsem připraven“ bylo zakázáno, protože jakmile byl kus nastudován, musel se hrát před publikem. Každý měsíc pronajala sál ve Wigmore Hall, a její žáci tam uspořádali recitál pro příbuzné a přátele. Magnet, kterým byla veřejná produkce, dával cíl a smysl celému procesu výuky. Ačkoli byla vždy milá a její tón klidný a pobavený, byla nemilosrdná. Vyžadovala dokonalé vystupování. Zprvu se mi zdálo působivé trochu se pohupovat s očima zavřenými a hlavou kývající v rytmu – kdepak, člověk musel sedět zpříma, být ve střehu, pokorný a především uvolněný, tak aby mohla energie plynout lehce pažemi k prstům. Svou sílu jste si museli uchovat v rezervě pro okamžiky, kdy jen plně nasazení všech ramenních svalů, podpořené vahou celého trupu, mohlo vytvořit mohutný hromový akord, po něm pak znovu následovalo uvolnění, při němž jsem lehce a svobodně naslouchala vzorcům pohybu v melodických linkách.

Dnes vím, že tyto hudební lekce byly mou jedinou dramatickou akademií, protože byť jsem se nikdy nestal hudebníkem, celá má dosavadní práce je pokusem uvést do praxe to, čemu jsem se naučil během těchto zvláštních sezení. Paní Bieková mi ukázala, co může znamenat být učitelem, umožnila mi učinit objev, že všem druhům umění vládnu tytéž principy, a její přístup k hudbě se pro mne stal cestou k divadlu i k životu.

*Přeložila Jitka Sloupová,
kráceno, mezititulky dodala redakce.*

HVĚZDNÉ NEBE

(dokončení ze str. 15)

Vila Na Zálabí, původní rodinný dům Sochorových, jenž byl ve dvacátých letech rozšířen dle návrhu Josefa Gočára a Pavla Janáka a jehož prostor zdobila díla českých umělců ze Sochorovy sbírky a na interiéru spolupracoval František Kysela, se nezachovala. Přechkala sice nacismus (obrazy rozprodali či rozkradli nacističtí pohlaváři), za doby komunismu však zchátrala tak, že by ji zachránila jen celková rekonstrukce, pro niž se bohužel nenašel investor. Roku 2011 byla stržena a na jejím místě „vyrostlo“ parkoviště Penny Marketu.

V příkrém svahu nad městem se dochovala vila Sochorova syna Zdeňka, již navrhl Josef Gočár. Z interiéru však nezůstalo téměř nic původního, změněn byl i exteriér, ale základní dispozice funkcionalistické budovy přečkala. Sídli v ní Dům dětí a mládeže. Administrativní budova továrny dle návrhu Pavla Janáka se stala kulturní památkou a naleznete ji na Benešově nábřeží (poblíž místa, kde stávala Sochorova vila). A na hřbitově ve Dvoře Králové se nachází rodinný hrob, navržený Františkem Kyselou. Skutečně pohřbeni jsou tam však jen zakladatelé rodu – Pavla a Josef Sochorovi.

NEJEN OSOBNÍ ZÁLEŽITOST

Zajímavě instalovaná kutnohorská výstava je nejen přehlídkou rozmanitých látek, ale také příběhem českožidovské rodiny a její patriotické snahy prospět předválečné republice. Sochorovské motto znělo: „Továrni produkce není osobní záležitostí podnikatelovou,“ a členové rodiny je naplňovali s energií, výjimečným umem, sociálním citěním a smyslem pro krásu. Navštívit ji lze do 9. října a v souvislosti s ní se koná řada doprovodných programů.

Pokud se už ocitnete v GASK, neopomeňte navštívit přízemí, v němž je (též do 9. října) instalována pozoruhodná datová projekce vln, zobrazující výjevy ze současnosti, nazvaná *Surfing* od Kamily Richter a multimediálního umělce Michaela Bielickeho. Nevynechejte ani třetí patro, kde jsou – již jen do konce srpna – k vidění fotografie s názvem *Minjan* z prostředí antverpské ortodoxní komunity od belgického fotografa Dana Zollmanna.

ALICE MARXOVÁ

(Údaje o doprovodných programech a další informace viz www.gask.cz.)

NOEMOVA ARCHA VE LVOVĚ

O knize M. Urbaneka o badateli Rudolfu Weiglvi

Jak vznikala vakcína proti tyfu a jak se vyráběla? Těžko si představit, že na toto téma lze napsat poutavou knihu, která je nejen o bakteriích, ale také o statečnosti a morálních dilematech. Polskému autorovi Mariuszi Urbanekovi se to podařilo. Svou vakcínu vyráběli Rudolf Weigl a jeho spolupracovníci doslova z vlastní krve. Náročná a nepříjemná práce ve „vší farmě“ současně uchránila ve Lvově v dobách nejtěžších řadu ohrožených lidí před deportací do koncentračních táborů či před totálním nasazením. Přesto byl Weigl po válce v komunistickém Polsku osočován a nikdy nedostal Nobelovu cenu, na niž byl opakovaně nominován.

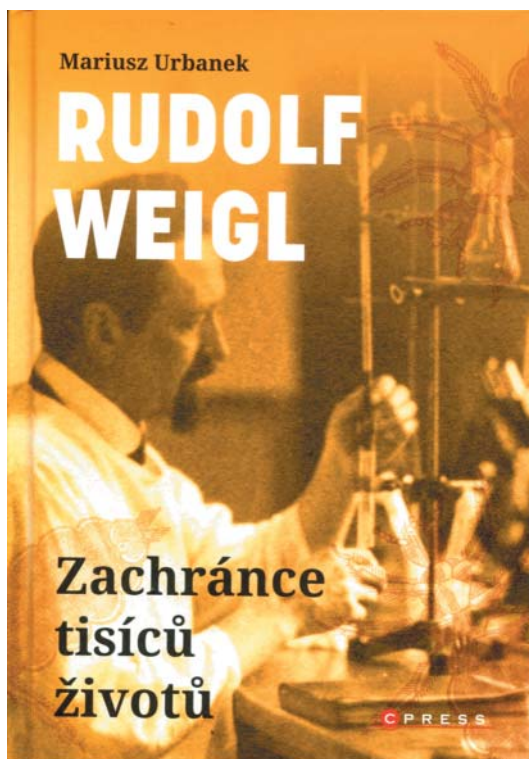
AUTORITA, NIKOLI KAPRÁL

Knihy o Rudolfu Weiglvi začíná v Přerově, kde se roku 1883 narodil v rodině původem z Bavorska (z otcovy strany) a z Moravy (ze strany matky). Weiglvi založili již roku 1842 malou továrnu na výrobu kočárů, později k nim přibýly bicykly a po vzniku samostatného Československa automobilové karoserie. To už ale žili Rudolf, jeho matka a sourozenci ve Vídni, kam se odstěhovali po otcově smrti. Matka se poté znovu provdala a společně odešli všichni do Haliče. R. Weigl zde v Jaslu a pak ve Stryji vystudoval gymnázium a přihlásil se na Lékařskou fakultu Univerzity ve Lvově. Zajímala ho hlavně mikrobiologie, kromě svého oboru se věnoval zoologii, dále filosofii a logice, habilitován byl roku 1913 ze zoologie, srovnávací anatomie a histologie.

Když vypukla první světová válka, musel narukovat do rakousko-uherské armády, avšak už počátkem roku 1915 se dostal na mikrobiologické pracoviště vojenské nemocnice v Přemyšli. Dostal za úkol zabývat se původci cholery, ale soustředil se na problém tyfu, jehož epidemie tehdy nelitostně kosila miliony lidí. Od roku 1909 se sice díky výzkumům francouzského mikrobiologa Charlese Nicolla vědělo, že tyfové bakterie šíří veš šatní, pozdější výzkumy (na nichž se podílel i parazitolog českého původu Stanislav Provázek) okolnosti přenosu nemoci na člověka zpřesnily, včetně odhalení bakterie, která byla původcem onemocnění (na-

zvaná *Rickettsia prowazekii*), stále však chyběla účinná vakcína.

Weiglův objev spočíval v tom, že přišel na způsob, jak produkovat tyfové bakterie a zpracovat je do vakcíny. (Není to žádné čtení pro estety, ale princip byl tento: Pod mikroskopem tenkou trubičkou zaváděl do střev zdravých vší tyfové bakterie a po několika dnech se trávící trakt infikovaných vší měnil na chovnou stanici rickettsií. Poté se vypreparovaná střeva plná bakterií rozmělnila ve skleném moždíři, rozpustila ve fenolu a vznikla suspenze,

z níž se připravila vakcína.) Sám se při práci nakazil a v průběhu nemoci svou metodu ještě zdokonalil: vlastní tělo a krev použil jako krmení a prostředek infekce vší, potřebných k výrobě vakcíny. Na nohy a paže si připevnil uzavřené dřevěné krabičky (jakési klícky) s vešmi, které se zakously a sály nakaženou krev...

Vakcínu následně upravoval zpět ve Lvově, kam se roku 1920 vrátil a jenž už nebyl součástí habsburského Rakouska, ale druhé Polské republiky. Na univerzitě byl jmenován řádným profesorem na katedře obecné biologie lékařské fakulty. Ve své výzkumné laboratoři (později se z ní vyvinul výzkumný ústav) Rudolf Weigl a jeho kolegové vyvinuli proces umělé in-

fikace vší a testovali účinnost dalších verzí očkovací látky. Personál se tak dělil na krmiče (ti, kteří krmili nejprve zdravé, a poté uměle infikované vší), infikátory a preparátory. Zjistili, že dostatečná imunita se vytvářela teprve po přijetí tří dávek vakcíny a že plně naočkovaný člověk měl být chráněn po dobu roku a až několika let. Ústav vyráběl od začátku třicátých let několik tisíc vakcín ročně, což ovšem proti šíření nemoci zdaleka nestačilo.

Urbanek se velmi podrobně zabývá povahou Rudolfa Weigla, jeho domácím prostředím, tím, jaký byl svému jedinému dítěti, synovi Wiktorovi, otcem (inspirativním a aktivním). Rýsuje se obraz nesmírně pracovitého, věcného a nesamolibého vědce (byl autorita, ale nikoli kaprál, říkali o něm), svobodomyšlného i nekonvenčního člověka, který holdoval lukostřelbě a jemuž na lidech vadily jen vady charakterové, jako omezenost či lenost, nikoli národnostní či náboženská příslušnost.

ÚSTAV JAKO ÚKRYT

Na základě paktu Ribbentrop-Molotov připadl Lvov Sovětům. Rusové, ač šířili teror, který se dotkl i polských vědeckých pracovníků, Weigla a jeho ústav – stejně jako posléze Němci – nechali být, neboť potřebovali vakcínu. A tak se již za sovětské okupace začal rozšiřovat okruh spolupracovníků, především infikátorů, kteří hledali úkryt před okupanty.

Po německé okupaci v červnu 1941 se ústav stal útočištěm řady polských a židovských odborníků, které si Weigl vyžádal z ghetta; byla to „Noemova archa“, prohlásila jedna pamětnice. (Vědec za tuto pomoc získal později ocenění Spravedlivý mezi národy.) Nacisté se do ústavu báli vkročit (a pokud někoho přece jen hledali, zaměstnanci jim do cesty kladli „umně rozsypané klícky s nakaženými vešmi“). A tak se zřejmým Weiglůvým vědomím tvořili až polovinu „krmičů“ členové odbojových organizací, lidé, kteří se specializovali na výrobu falešných dokumentů pro Židy, které vyváděli z ghetta, i členové Zemské armády. Ústavem během války prošlo několik tisíc krmičů. Pod záminkou experimentů se vakcína dostávala k obyčejným lidem, a část výroby ilegálně proudila do ghett v různých městech. „Weigl neváhal podepisovat falešné výkazy o výrobě, jen aby zakryl množství mizející vakcíny.“ (pokračování na str. 24)

KLOBÚK DOLU!

O knihe Petra Frankla *Tikot židovských hodin*

Knihy je zaujímavá, ale recenzia bude náročná. V tomto duchu sa odvíjali prvé dojmy po tom, ako som nahliadol do obsahu (zatiaľ) posledného diela Petra Frankla. Tento plodný autor poviedok so židovskou tematikou, detektívok či prác odborného charakteru nám totiž určite má ešte čo povedať.

Neistotu zvyšovala obava, že nevyunikám manuálnou zručnosťou, preto ľahko môžem poškodiť tak citlivý prístroj, akým sú hodinky.

O KVALITE A KVANTITE

Oprávnené obavy vyvolával najmä kvantitatívny aspekt knihy. Autor ju rozdelil do ôsmich blokov, nazvaných *Návraty – domov?*; *Odchody – kam?*; *Ako nám písali a ako sme tancovali*; *Skrutky sa o niečo uvoľňujú*; *Jar 1968 a jej jeseň*; *Ne-normálny normál*; *November 1989 a jeho pokračovanie*; *Budúcnosť, čiže niečo o zázrakoch*). Výsledkom je 65 miniportrétov ľudí a doby. Ako celok tvoria zložitú mapu slovenského židovského sveta v desaťročiach od oslobodenia až do súčasnosti. Som presvedčený, že už potreba vymyslieť 73 zmysluplných názvov predstavovalo syzifovskú drinu. Nejedného autora (a možno aj čitateľa) by takéto kvantum mohlo odradiť... Úctu k autorovi stupňovalo, že Peter Frankl ku každému z týchto titulov vytvoril krátky príbeh. Upozorňujem, že stručnosť nie je v židovských kruhoch bežná, už preto, že čím je text kratší, tým je pre autora náročnejší... Najlepšie by o tom vedel hovoriť aforista Tomáš Janovic, ale tento názor potvrdzuje aj románopisec Amoz Oz. V knižnom rozhovore *Skok do prázdneho bazéna* uviedol: „Tuším, že Chajim Weizmann jednou niekomu v dopise napsal, nezlob se, že je dopis tak dlhý, ale prostě nemám čas psát ti stručně.“

Keď som začal s písaním recenzie, uvedomil som si, že upadám do vlastnej pasce. Rozsah (a s ním spojená obsahová pestrosť), ktorá ma bavila počas čítania, urobila zo stručnosti nevyhnutnosť stlačiť Franklovu 65kapitolovú mozaiku do priestoru jedinej časopiseckej stránky... Na obľúbenú formu krátkeho obsahu jednotlivých kapitol som mohol teda zabudnúť.

Vo všeobecnosti možno zhrnúť, že autor vytvára stručné dejiny komunity a jej členov. Upozorňuje na zmeny identity, di-

lemy preživších, komunikáciu ľudí so židovskými a štátnymi organizáciami i organizácií medzi sebou. Primeraný priestor dostávajú aj zmeny vzťahu ľudí (a obcí) k Izraelu. V jednotlivých kapitolkách Peter Frankl vykresľuje či (a prečo) odísť, alebo zotrvať na Slovensku, ale aj dôvody (krátkodobých alebo trvalých) návratov. Zvýšenú pozornosť venoval „generačnému zlomu“ v roku 1968. V odpovedi na klasickú otázku „Je to dobré pre nás Židov?“ jeho hovorca Kugel neuvádza len pozitívne stránky vývoja: „V prelomových dobách sa často dostáva k slovu ulica,“ upozornil ma Kugel. „Tá potrebuje

len podnet, teda zámienku, aby svoju pozornosť sústredila na Židov.“ Obavy neskrýval vo svojich memoároch ani dlhoročný predseda ÚŽŽO Benjamín Eichler. Zmes strachu a sklamaní viedla k hromadnej emigrácii (a postupnému vymieraniu mnohých obcí). Z tohto pohľadu paradoxne vyznieva Eichlerov názor, že hlavným, ak nie jediným pozitívom roku 1968 bola práve možnosť emigrácie...

SÚDRUH KAPUSTA V AKCII

Pomery v päťdesiatych rokoch ilustruje portrét „cirkevného odborníka súdruha Kapustu“. Do funkcie ho dosadila strana, jeho jedinou kvalifikáciou bola lojalita a sám priznal, že na otázku, „čo vlastne má taký referent robiť“, dostal zrozumiteľnú odpoveď: „Musíš vychádzať z toho, že cirkvi sú nepriateľom ľudovodemokratického zriadenia.“ Jeho kvality odrazila reakcia na po-

známku, že pri bohoslužbe je nevyhnutná prítomnosť desiatich mužov: „Treba ísť na to dialekticky. Všetko sa mení. Upravte predpis, modlite sa hoci len dvaja alebo vy sám.“ Humorné scénky nájdeme aj na iných miestach, ale nie vždy vyvolávajú veselosť. Skôr potvrdzujú skúsenosť (nie len) ruských Židov: Nesmejte sa pred poutou. Neviete, či nebude smutná.

ZÁVER

Nie všetkých častí sú rovnako dobré, ale aj tie „slabšie“ pomáhajú pochopiť atmosféru doby. Moja jediná vážnejšia výhrada voči Franklovej knihe spočíva v otázke, či menej by nebolo niekedy viac. Množstvo strán, slov, písmen môže spôsobiť, že na čitateľovi sa skôr alebo neskôr prejavi „únava materiálu“, ktorú početné a zaujímavé ilustrácie Stana Lajdu dokážu zmierňovať len čiastočne. Musím ale priznať, že keď som uvažoval, čo vynechať, nenašiel som odpoveď. Strata ktoréhokoľvek príbehu by totiž spôsobila, že výsledná mozaika bude neúplná a poškodená.

Nespomínam si, že by som sa pri niektorej z mojich početných recenzií trápil viac než s Franklovou knihou. Keď som ju konečne dopísal, krvopotne zostručnil, utrel si pot z zaroseného čela, mohol som s úľavou napísať záverečný verdikt: Klobúk dolu!

POST SCRIPTUM

Na konci Obsahu nájdeme obvyklé upozornenie: „Kniha sa netýka žiadnej konkrétnej židovskej náboženskej obce. Akákoľvek podoba, alebo dokonca zhoda so skutočnými ľuďmi je náhodná a neúmyselná.“ Obávam sa, že v tomto prípade autor nehovorí celú pravdu. Nespomína meno žiadnej obce, neuvádza reálne priezviská, ale... Od prvej až po poslednú stranu z textov priam kričí, že Frankl svoje analýzy (či diagnózy) možno autorsky upravil, rozhodne však nie sú vymyslené. Vznikli na základe znalosti osôb a reálií v reálnej (zrejme hlavne tej žilinskej) komunite, pričom troškou do mlyna prispeli archívne materiály a odborné či beletristické diela. Na základe skúseností etnológa a dlhoročného predsedu ŽNO si dovoľím tvrdiť, že Franklove mikroportréty približujú konanie konkrétnych osôb, židovských náboženských obcí a iných organizácií v ťažkých časoch.

PETER SALNER

Peter Frankl: *Tikot židovských hodin alebo po holokauste k dnešku*. Ilustrácie Stana Lajda. Žilina 2021, 286 strán.

IZRAEL: Biden na Blízkém východě

Představte si, že fandíte fotbalu, chodíte na mače Sparta – Slavia, ale poslední čtyři se musely kvůli čemusi opakovat. Budete se těšit i na pátý zápas, nebo nad ním už předem zlomíte hůl? Podobně si mohou připadat izraelští voliči.

Za poslední tři a půl roku šli už čtyřikrát předčasně k volbám. A 1. listopadu 2022 půjdou popáté. Je to jasné od konce června, kdy Kneset přijal zákon o svém rozpuštění. Zadrhl se kvůli detailu, ale příčina je v tom, čemu se říká kočkopes. Když v červnu 2021 vznikla vláda Naftaliho Bennetta, pojal ji jen odpor k Benjaminu Netanjahuovi. Aby měla většinu, opírala se o tak širokou škálu stran (od krajní levice až po islamisty), že je s podivem, že vydržela celý rok.

Formálně to dotáhne až do voleb, jen premiérem už není Naftali Bennett (strana Jamina, sám teď v politice končí), ale dosavadní ministr zahraničí Jair Lapid (Budoucnost existuje). Na voliče to může působit jako něco již natrénovaného. Předchozí předčasné volby se konaly v dubnu a září 2019, v březnu 2020 a v březnu 2021. Letošní budou páté. Pro ty, kdo sledují veřejné dění, je to ale i výstraha, že budou-li se volby takto opakovat i nadále, občané o ně ztratí zájem. A nejistá situace ovlivnila i první návštěvu amerického prezidenta Joea Bidena.

BERTE TO VELMI OSOBNĚ

Na Blízký východ – do Izraele, Palestinské samosprávy a Saúdské Arábie – přijel v polovině července. Až po roce a půl v úřadě. Což signalizuje, že časy, kdy izraelsko-palestinský spor byl považován za klíč k dění v regionu, ba ve světě, jsou pryč. V tomto smyslu se Izrael stává normálnější zemí, která se soustředí spíše na svou roli v oblasti než na jeden velmi sledovaný spor.

Ilustrativní je, že Biden jednal s Lapidem, Bennettem i Netanjahuem, čímž jasně naznačil, že vývoj považuje za otevřený včetně možnosti, že Bibi bude opět premiérem. Zdá se, že pryč jsou

i časy osobní nelásky mezi lidry Barackem Obamou (jeho viceprezidentem byl právě Biden) a Netanjahuem. Tedy i časy naschválnů, kdy Obama před koncem mandátu nechal v OSN projít Izraeli nepříjemnou rezoluci.

Vraťme se ještě k chystaným volbám a společenskému rozpoložení, jež je provází. Předčasně volit pětkrát za tři a půl roku není normální. Příčina spočívá jen v osobní roli Netanjahua coby barikády štěpící společnost i politiku. Vystihuje to text z webu Ynet, sice převzatý z agentury AP, ale to není na škodu. Aspoň nezabředává do detailů, ale soustředí se na věci podstatné a široce srozumitelné.

Prezident Biden s přeživšími šoa při návštěvě Jad vašem.

Základní informace zní takto. Ve všech čtyřech předčasných volbách získal většinu hlasů tábor národně konzervativních a náboženských stran. Od boku by se dalo říci, že tábor Bibiho. Čistě aritmeticky mohl docela snadno sestavovat vlády – nebýt Bibiho osobnostních rysů, jako je arogance či schopnost těžit z každé situace na úkor politických spojenců. Takže je-li důležitým prvkem pro vznik vládní většiny osobní vztah k Netanjahuovi, vyřazuje to ze spojení třeba Avigдора Liebermana, šéfa strany Izrael je nás domov.

Už proto nemá velký smysl dělat pro 1. listopad nějaké zásadní prognózy výsledků, a hlavně povolební situace.

POSÍLIT ABRAHÁMA

Teď opět k Bidenovi. Západní média se soustředila na jeho zastávku v Saúdské Arábii, kterou mnozí považují – z pohle-

du lidských práv, vraždy novináře Chášukdzího i toho, že sám Biden tu zemi před lety nazval „vyvrhelem“ – za nepatřičnou. Izrael ji nemoralizuje. Není v pozici intelektuála na americké univerzitě, ale blízkovýchodní země, která musí s takovými režimy nějak vyjít. Proto je pro něj daleko přijatelnější Saúdská Arábie, sice nedemokratická, ale schopná se domluvit, než třeba Írán, který otevřeně pléduje za zničení židovského státu, a navíc podporuje nepřátele Izraele (Hizballáh, Hamás) přímo na dostřel. Takže když Riád oznámil, že otevírá vzdušný prostor všem (rozuměj včetně izraelských letadel), bere se to jako velké posílení důvěry.

Pro Izrael je Bidenova cesta další kamínek do mozaiky Abrahámovských dohod, politického odkazu éry prezidenta Donalda Trumpa. V září 2020 je odstartovala společná deklarace USA, Izraele

a Spojených arabských emirátů. Pak se přidávaly dohody o normalizaci vztahů Izraele s Bahrajnem, Ománem, v jakés takés podobě i se Súdánem a Marokem. A teď to vypadá, že na řadě je Saúdská Arábie.

Tu ideu lze vyjádřit takto. Nesoustředme se na to, co nejde, co drhne a co zamrzlo už před deseti lety – na mírovou dohodu mezi Izraelem a Palestinci. Soustředme se na to, co jde, co jen formalizuje praxi naznačené věci – na začlenění Izraele mezi ty arabské státy

na Blízkém východě, které se více bojí ambicí Íránu než Izraele.

Jistě, to vše neznamená, že Izrael si se zeměmi, jako jsou Saúdská Arábie či Súdán, padne do náruče. Je to spíše tak, jak píše Seth Frantzman v listu *The Jerusalem Post*. Už skončily časy, kdy se „izraelská lobby“ snažila podkopávat vztahy USA k arabským zemím. A též časy, kdy arabské státy byly proti Izraeli jako jeden muž. Troufl si dokonce napsat, že končí časy, kdy státy blízké USA šířily antisemitismus a financovaly teroristy (čímž očividně myslí Saúdskou Arábii).

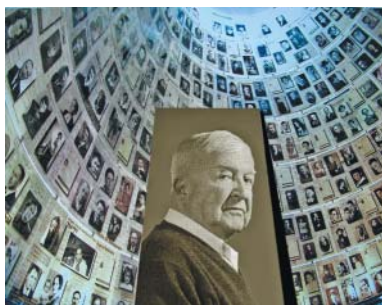
Uvidíme. Ale byla-li Bidenova návštěva bezprecedentní, jak ji označil Frantzman, tak možná v tomto: Biden upevnil Abrahámovské dohody, tedy dílo svého předchůdce v úřadě, který je mezi americkými demokraty zcela odmítán.

ZBYNĚK PETRÁČEK

EGYPTAN MENDEL ...a další události

/Vybráno z českých médií/

Bechyňská židovská obec si v Židovské (Široké) ulici postavila svoji novou „dostí slušnou synagogu“. Byla vystavěna v klasicistním slohu s krásným novorománským průčelím. Stavba povstala na místě domu č. V (číslování židovských domů bylo jen římskými číslicemi) podle plánů stavitele Karla Hammera. Interiér byl několikrát měněn a upravován, poslední zásadnější úprava proběhla v roce 1904. Do bechyňské židovské obce náleželi Židé z Dobronic, Rataj, Dražiče a Sudoměřic. Do roku 1882 byla vedena synagoga jako majetek obce bechyňské, t. r. předána obci židovské. (Bechyňský městský zpravodaj, 8. 7.) ■ Děsivý, ale skutečný příběh. Kohnův mlýn uprostřed Třebíče se stal svědkem otřesného případu kanibalismu. Vražedná banda sestávající z manželů Dvořáčkových a otce a synů Fejtových zabila ve mlýně osm haličských Židů, kteří do Třebíče přehli za první světové války. Tito lidé měli být rozčtvrceni a jejich maso mělo být naloženo a snad i konzumováno. (Jihlavský deník, 12. 7.) ■ Pokud chce pár vstoupit do stavu manželského, najde v Jirkově tři oficiální obřadní místa. Jsou na radnici a na zámku Červený Hrádek, kde je k tomu určený salonek i rytířský sál. Nově město nabízí k uzavření sňatku také další prostory, které jsou v opravené synagoze v ulici 5. května. Bývalá modlitebna nebyla po opravách vysvěcená, město ji totiž připravilo pro pořádání kulturních a společenských akcí. Pro obřad tedy není nutné být židovského vyznání. Je však potřeba připravit si tisíc korun správného poplatku, jelikož se jedná o neoficiální obřadní místo. (Severočeský týdeník, 13. 7.) ■ Spisovatele a překladatele Zdeňka Urbánka, autora *Stvořitelů světa*, ocenil Izrael titulem Spravedlivý mezi národy. On sám o odvaze nemluvil, byla to pro něj samozřejmost a pro gentlemana vlastně nutnost. Dokud žil jeho přítel Jiří Orten, snažil se mu pomáhat, seč mohl. V roce 1941, kdy kamarád jako Žid už nemohl publikovat, pokryl Urbánek vydání jeho básnické knihy *Jeremiáš*

šův pláč. Po jeho tragické smrti u sebe ukryl jeho deníky a část dalších textů a v pozdějších, šťastnějších poválečných dobách se zasloužil o jejich vydání. Velkou část toho, co dnes o Ortenovi víme, bychom neznali nebýt Zdeňka Urbánka. Po přítelově smrti se uchýlil jako kočí na rodinném statku na Nymbursku; vyhnul se tím totálnímu nasazení. A pomáhal dál, neskutečně. V roce 1942 u sebe ubytoval židovskou rodinu, která odmítla nastoupit do transportu; pomohl jí najít i úkryt v jižních Čechách, kde se pak dočkala konce války. V lednu 1945 zachránil Židovku, která uprchla z Osvětimi, a ukryval ji doma až do osvobození; později se stala ženou básníka Josefa Hiršala. (Deník N, 15. 7.) ■ Smrt Arnošta Lustiga v únoru 2011 završila jednu pozoruhodnou životní cestu, která patří k nejvýraznějším v české poválečné kultuře. Při stále čerstvých vzpomínkách na Lustigem zdůrazňovaný hedonismus, umění života a jeho až nekontrolovatelné slovní pábení, jímž oblažoval kdejakou společnost, se už skoro zapomnělo, že Lustig svého času náležel k nejdůležitějším novátorům české literatury. (...) Arnošt Lustig patřil mezi ty autory, kterým jejich velké, vlastně jediné téma vnutil osud. Ten byl strašný, ale zároveň poskytl své oběti možnost proměnit jej v čin. Tím byla literatura. Není většinou v možnostech tvůrce příliš se tomuto určení vzepřít. Ani Lustig to nedělal. Své řekl – hned na začátku. (LN, 18. 7.) ■ „Mým koníčkem je již desetiletí rodopis; posledních 14 let genetická genealogie. Na Mendela vděčně vzpomínáme. Dnes jdou zjistit fakta téměř neuvěřitelná. Lze si nechat skrze laboratorní testy DNA určit tři „genetické stromy“: linii otcovskou, tzv. Y haploskupinu, kterou dědí od otce jen syn, tedy „DNA po meči“, dále mitochondriální

DNA, to znamená linii po přeslici (tedy: matka-její matka-její matky matka atd.) a pak autosomální test, který zmapuje příbuzné ze všech stran rodokmenu až do pátého kolena. Zde jsem došel k překvapením, kolik mám ve světě různých příbuzných! Našel jsem i potomky sourozenců mých pradědů a prababiček, o nichž jsem neměl potuchy. I to, že jeden můj nemanželský předek byl Žid. A poslední zjištění: v linii otec-otec-otec mám v časech starého Egypta společného mužského předka s pánem, který se jmenoval G. J. Mendel!“ píše se v článku Darwin, Newton a Mendel. (Písecký deník, 19. 7.) ■ V podkrovním sále Městské knihovny v Prostějově se konal ve středu 22. června literární podvečer věnovaný Maxi Zweigovi „Max Zweig. Dramatické století“. Uspořádaly jej Muzeum a galerie v Prostějově, Pražský literární dům autorů německého jazyka, spolek Hanácký Jeruzalém a Centrum judaistických studií Kurta a Ursuly Schubertových Filozofické fakulty UP v Olomouci. V Prostějově žil jen čtrnáct let. Byla to léta dětství do roku 1902, dále období let 1934–1938, kdy se sem vrátili s Gretou z Berlína, a pětíměsíční pobyt v roce 1947. Potom se už do Prostějova nevrátil. ■ Novinář, překladatel a někdejší šéf publicistiky v deníku *Gazeta Wybórca* už napsal knížky o Havlovi, Hrabalovi a Pavlovi. Teď mu v češtině vyšel překlad loni vydaných čtrnácti esejů o literárním světě v „zemi prostých lidí, kteří nejsou primitivní“ – čili dle Aleksandra Kaczorowského v Česku. Poprvé se sem vydal na jaře 1990 a tehdy tu hledal místa, jež znal z Hrabalových knih; toho miluje dodnes a v novince mu věnoval nejhezčí kapitolu. A jako cizinec si všímá věcí, které přehlízíme. U Kafky se tak zamýšlí nad tím, jak se asi cítil, když se coby německy hovořící Žid a občan monarchie stal v pětácti z moci úřední Čechoslovákem. V autorově rodné zemi by prý také nebylo možné, aby nějaký tamní Hašek napsal *Švejka*, protože „v Polsku přece nepřichází v úvahu, aby někdo zemřel nesmyslně. Polák hyne na poli slávy, i kdyby třeba zemřel při letecké nehodě.“ (Respekt, 25. 7.)

jd, ilustrace Jiří Stach

Z ČEHO ČERPÁM SÍLU

Několik otázek pro vrchního rabína K. E. Sidona

Dne 9. srpna se dožívá požeňnaného věku vrchní zemský rabín, spisovatel, překladatel, dramatik a scenárista KAROL EFRAIM SIDON. Nebudeme opakovat známá životopisná data, jen připomeňme, že Sidon si od šedesátých let 20. století uchovává postavení pozoruhodného českého intelektuála, autora (oceneného roku 2019 Státní cenou za literaturu) i originální náboženské autority. K jeho posledním publikovaných textům patří tetralogie Kde lišky dávají dobrou noc, psaná pod pseudonymem Chaim Cigan, převod Pět knih Mojžíšových a překlady děl Kapitoly rabího Eliezera. Midraš a Pět svátečních svitků (Píseň písní, Rut, Pláč, Kohelet, Ester). Jubilatovi jsme položili několik otázek a redakce se tímto připojuje ke gratulantům se srdečným a upřímným přáním: Ad mea veesrim šana!

Pane rabíne, přisuzuje judaismu lidskému věku zvláštní význam? Zajisté.

Cítoval byste biblickou pasáž či talmudický výrok (nebo numerologický význam) týkající se určitého věku, či dokonce vašeho jubilea?

Mišna (*Pirke avot* 5, 28) si všímá lidské zralosti k tomu, co přichází s naplněním určitého věku. Pětiletý je zralý pro Písmo, desetiletý pro Mišnu, třináctiletý pro micvot, patnáctiletý pro studium Talmudu, osmnáctiletý pro manželství, dvacetiletý pro shánlivost, třicetiletý pro sílu, čtyřicetiletý pro rozmysl, padesátiletý pro radu, šedesátiletý pro stáří, sedmdesátiletý pro požeňnaný věk, osmdesátiletý pro Boha, devadesátiletý pro hrob, stoletý jako by už zemřel a zmizel ze světa.

Co je pro vás v současnosti nejdůležitější?

Nejdůležitější by mělo být, s čím může počítat osmdesátiletý. Hebrejská *gvura*, jíž je označovaná i Boží přítomnost, však doslova znamená hrdinství, s nímž člověk čelí „silnějšímu, než je sám“ jako praotec Jaakov v zápase s andělem. Bohužel jsem některým věkem neprošel tak, jak doporučují *Pirke avot*, a nevstupuju do osmého desetiletí s lepší výbavou, než bych měl. Když jsem se začal potýkat s nástupem stáří, ani jsem o tom nechtěl slyšet,

a ani v sedmdesátí to nebylo lepší, protože jsem si uvědomoval resty z minulosti a snažil se je dohonit.

Co vás nyní nejvíc rmoutí a co vám dělá největší radost?

Osmdesát let po válce, do které jsem se narodil, slyším Putina omílat Hitlerovy žvásty, protože nejlépe vystihují stav lidské zvrhlosti, která si vybíjí vztek na svém okolí. Současně mi ale dělá radost, že osobně neznám nikoho, kdo by s ním souhlasil.

V tomto čísle *Rch* píšete o kočkách v Istanbulu. Jaké vzpomínky se vám nejostřeji vybavují z jiných míst ve světě,

Ve vlaku, 2019. Foto Karel Cudlín.

tě, která jste navštívil (Izraele, Německa, Anglie, Moskvy, Chorvatska, Afriky atd.)?

Při své první návštěvě Izraele jsem stál v autobuse nad dvěma děvčaty, která si pode mnou rusky stěžovala, jak je to pro ně v Izraeli těžké. Vedle mě je poslouchala žena tak o dvacet let starší, a najednou je rusky přerušila. „Děvčata,“ řekla, „první dva roky jsou vždycky těžké, ale pak je to velmi dobré!“

A když už jsme v autobuse, když jsem byl tenkrát za své emigrace v Německu v Izraeli, jeli jsme s Martinem Seidlerem z Haify do Jeruzaléma. Povíдали jsme si spolu česky, a dokonce jsme si notovali Krylovovy písničky. Pár hodin jsme takhle společně strávili v české bublině, a když jsme v Jeruzalémě vystoupili, najednou nám oběma došlo, že bychom si v Německu do české bubliny netroufali zalézt, protože bychom nechtěli upozorňovat na to, že jsme cizinci.

Moskvu mám spojenou s knihkupectvím Falanstěr v centru města, do kterého vedla cesta přes několikero domů, dvorků

a schodišť. A dorazivše na místo, ocitli jsme se v knihkupectví, které zabíralo celé patro, a vzápětí tam vypadla elektrika a nahradily ji pro tu příležitost připravené svíčky. Bylo to místo, kde se potkávali jenom ti Rusové, o nichž lze mluvit jako o „lidských bytostech“ *Malého velkého muže*, jestli si na ten film vzpomínáte. Na řeku Moskvu je umístěna moderní obrovitánská bronzová socha Petra Velikého, stojícího v malé lodi na řece. Dělal ji úspěšný gruzínský sochař pro Petrohrad na Něvě, ale tam ji od něj za žádnou cenu nechtěli, a tak stojí car Petr v Moskvě.

Udržujete stále kontakty s vrchním ukrajinským rabínem Bleichem? Pokud ano, jak válku prožívá, komentuje...

Upřímně řečeno ho jenom znám z rabínských konferencí, kde na mě udělal dojem svou otevřeností. Sice jste se na to neptala, ale nedávno, když jsme byli s manželkou v Istanbulu, nás vrchní rabín pozval na oběd do jejich Domova seniorů, a protože se známe z rabínských konferencí a já tu poslední v Mnichově opakovaně vynechal, zeptal jsem se, jestli se jí zúčastnil rabi Bleich. Když přikývl, přidal jsem další otázku, na kterou mi neodpověděl. Tak jsem ji zopakoval a on mi pošeptal: „Až budeme někde jinde!“ Jenomže ani potom, když jsme byli jinde, o tom nechtěl mluvit, a místo toho mi vykládal historky o svých kontaktech s tureckým prezidentem. A přitom jsem chtěl jenom vědět, co říkal rav Bleich.

Neprožíváme snadné časy. Z čeho čerpáte sílu – a co byste poradil (či radíte) lidem, kteří mají strach z budoucnosti?

Z čeho čerpám sílu? Tak tuhle otázku jsem si kladl v letech, kdy si StB vzala za úkol mě dostat ze země a otravovala mi život víc, než bylo obvyklé, protože jsem na sebe „nabaloval lidi“, jak mi jednou prozradili, a neměl jsem je rád. Tenkrát jsem se ptal sám sebe, kde se u řady lidí, většinou chartistů, bere ta síla vzdorovat zjevně přesile, a dospěl jsem k závěru, že když to není tělo, musí to být duše, co v tomhle světě drží postavu ve vzpřímeném stavu. Myslím si, že to platí a bude platit i nadále, jenom člověk musí se svou duší sdílet hodnoty života, které nám v ní byly vdechnuty. Je to otázka sebevědomí, vědomí sebe a tedy sebereflexe. Čím víc se tomu vyhýbáme, tím víc si lžeme a tím víc se bojíme, i když nám nikdo kromě nás neublížíte. (am)

Dirk Kämper
FREDY HIRSCH
A DĚTI HOLOCAUSTU

Příběh zapomenutého německého hrdiny

■ Nový životopis Alfreda (Fredyho) Hirsche, židovského pedagoga a sportovce, narozeného roku 1916 v Čáslavě. Po nástupu nacistů k moci odešel do Prahy, začlenil se do sionistického mládežnického hnutí a brzy se stal ústřední postavou práce s mládeží. Po obsazení Prahy Němci pomáhal co nejvíce děti dostat z Československa do bezpečí. O děti se staral i v terezínském ghettu a v koncentračním táboře Osvětim-Březinka. Čtenáři *Rch* asi znají práci Lucie Ondříčkové *Příběh Fredyho Hirsche* (Sefer, 2001) či části věnované Hirschovi v knize Rudolfa Vrby *Utekl jsem z Osvětimi*. Kämperův životopis je psán emotivně, s poměrně velkým akcentem na Hirschovu homosexualitu a vychází z nejnovějších dokumentů a svědectví pamětníků.

Jeho autor Dirk Kämper vystudoval dějiny architektury, germanistiku a historii. Pracuje jako novinář a scenárista pro televizní kanály ARD a ZDF.

Vydalo nakl. Academia v Praze roku 2022. Z němčiny přeložil Dušan Špitálský. 268 stran, dop. cena 385 Kč (v e-shopu nakladatelství 308 Kč).

Timothy Snyder
KRVAVÉ ZEMĚ

■ Timothy Snyder působí jako profesor historie na Yaleově univerzitě. V knize *Krvavé země* (která vychází v novém, doplněném vydání) se věnuje událostem třicátých a čtyřicátých let na území dnešního Polska, Ukrajiny, Běloruska a pobaltských států. Sled katastrof, které se tudy prohnaly, nevysvětluje na základě jednotlivosti ani dějin jednotlivých národů, nýbrž zvláštním postavením těchto zemí v Evropě, jeho historickými příčinami, motivy dvou totalitních ideologií, záměry a metodami dvou diktátorů, Hitlera a Stalina, a jejich vzájemnými souvislostmi. *Krvavé země* jsou tak první syntetickou prací, která postihuje ve celku souhru těchto nešťastných okolností, jejímž důsledkem byla největší demografická a humanitární katastrofa, jakou kdy člověk v lidských dějinách způsobil.

Vydalo nakl. Paseka v Praze ve spolupráci s nakl. Prostor roku 2022. Nové doplněné vydání. Z angličtiny přeložila Pet-

Z NOVÝCH
KNIH

ruška Šustrová. 508 stran, dop. cena 549 (v e-shopu nakl. 439 Kč).

Michael D. Gordin
EINSTEIN V ČECHÁCH

■ Na jaře 1911 se Albert Einstein s manželkou a dvěma syny přestěhoval do Prahy, kde působil jako profesor teoretické fyziky na německé univerzitě. Proti původním očekáváním zůstal v Praze jen šestnáct měsíců, a toto období tedy jeho životopisci obvykle považují za nedůležitou epizodu. Michael Gordin důkladně zkoumá setkání velkého vědce s městem s tisíciletou historií; jeho kniha není jen záznamem jednoho období vědecké kariéry, ale i portrétem doby a města. „Gordinova kniha je cenná tím, že spojuje střípky dobře známé historie s mnoha novými postřehy a souvislostmi“ (z recenze v *Rch* 8/2020; viz též ukázka

Rch 8/2021).

Vydalo nakl. Argo v Praze roku 2022. Z angličtiny přeložil Jiří Kasl. 360 stran, dop. cena 498 Kč.

Sergej Rudenko
VOLODYMYR ZELENSKYJ
Muž, který píše dějiny

■ V populárním seriálu *Služebník lidu* ztvárnil Volodymyr Zelenskyj roli učitele dějepisu, který se bizarní shodou okolností stal prezidentem Ukrajiny. V reálném životě se jím skutečně stal – a když Rusové napadli Ukrajinu, dokázal v boji proti agresorovi sjednotit svou zemi i desítky dalších států. Dokumentární kniha ukrajinského novináře a politického analytika představuje život a politický vzestup V. Zelenského z mnoha úhlů, vždy však objektivně a bez přehnaných emocí. Ač její anglický překlad vzbudil určité rozpaky (způsobené výhradami vůči nepřehlednosti a nevyrovnanosti textu), jedná se o první větší biografii státníka. Jedna z recenzí končí takto: „Doufáme, že v nepříliš vzdálené budoucnosti válka skončí, Zelenského příběh bude pokračovat a vzniknou o něm ještě další knihy.“

Vydalo nakl. Kniha Zlín roku 2022. Z ukrajinštiny přeložil Petr Kalina. 224 stran, dop. cena 399 Kč.

NOEMOVA ARCHA
VE LVOVĚ

(dokončení ze str. 19)

Klavírista Władysław Szpilman, jehož vzpomínky ztvárnil režisér Roman Polanski ve snímku *Pianista*, vzpomínal na tyfovou epidemii, která vypukla ve varšavském ghettu. Nacisté rozvěsili v ghettu (s „humorem sobě vlastním“) plakáty varující „před kontaktem se Židy“, epidemii řešili karanténami. Židé ale sháněli vakcínu „od Weigla“, jež se tam dostávala díky odboji i úplatným Němcům. „Díky jeho objevu a korupci Němců, kteří také do ghetta pašovali ampulky s vakcínou, mnoho Židů uniklo smrti na tyfus. Samozřejmě že za lék zaplatili mnohem vyšší cenu.“ Všichni „z ghetta“ se prý staly i obchodovatelným artiklem, který kupovali němečtí vojáci, aby nemuseli na frontu. Vakcína byla hitem černého trhu a stávalo se, že nějaký nebožák zaplatil za zakalenou vodu v ampulce.

PO VÁLCE

Poválečné osudy Rudolfa Weigla neodpovídaly jeho zásluhám. Ze Lvova, který připadl Ukrajině, odešel, usadil se v Krakově a pokračoval v práci, ač spíše jako soukromá osoba než státem pověřený badatel. Poměrům v socialistickém zřízení se vysmíval. Výrobu vakcíny převzal Státní ústav hygieny a na nové výzkumy nedostal Weigl dotaci, navíc jeho profesní nepřátelé o něm začali šířit pomluvy, že za války kolaboroval s Němci. Obvinění – ač nebylo založeno na žádném reálném podkladě – překazilo možnost, aby získal Nobelovu cenu.

Urbanekově knize možná škodí až příliš mnoho detailů, které při rešerších a hovorech s pamětníky získal, je také psána očividně pro polského čtenáře – se zaujetím pro osobní linky spjaté s Weiglovými kolegy a jeho okruhem. Nicméně příběh válečné výroby vakcíny a její distribuce, živý popis společenství, které se ve Weiglově „Noemově arše“ vytvořilo a připomíná (i když v mnohem menším měřítku) „archu“ továrníka Schindlera, charakteristika vědcevy svérázné osobnosti – jako člověka odtrženého od běžného života, ale s jasnou orientací v základních morálních hodnotách, to vše stojí za přečtení. (am)

Mariusz Urbanek: *Rudolf Weigl. Zachránce tisíců životů*. Vydalo nakladatelství CPress v Brně roku 2022. Z polštiny přeložila Markéta Páralová Tardy. 333 stran, dop. cena: 499 Kč.

HUDBA V SYNAGOGÁCH

■ V rámci již 21. ročníku cyklu Hudba v synagogách Plzeňského kraje se **18. srpna** koná v synagoze v Kasejovicích koncert Jiřího Jahody (housele) a Pavly Jahodové (violoncello), **4. září** v synagoze v bavorském Flossu koncert Pražského Mozartova tria se zpěvem a **6. září** zahrají ve Staré synagoze v Plzni Jitka Čechová (klavír) a Jan Páleníček (violoncello).

DESET HVĚZD V SRPNU

■ V synagoze v **Březnici** lze do konce srpna zhlédnout výstavu zapůjčenou Národním archivem v Praze – translokační plány židovských obydlí v 18. století; v **Mikulově** je přístupna výstava fotografií Jindřicha Buxbauma Sedmero pozhánání a v Jičíně Veselé putování židovskou historií. V **Plzni** ve Staré synagoze se **30. srpna** koná koncert zpěvačky, skladatelky a multiinstrumentalistky Karoliny Cicha a její kapely. Představí hudební dědictví zajímavé etnicko-náboženské menšiny Karaimů. Více na www.10hvезд.cz.

VARHANNÍ KONCERT

■ Varhanní koncert v Jeruzalémské synagoze (Jeruzalémská 7, Praha 1) se koná **10. srpna** od 18 hodin. Jan Hora zahraje díla J. S. Bacha, A. Honeggera, D. Milhauda aj.

URIEL HERMAN A ITAMAR BOROCHOV

■ Dne **26. srpna** v 19.30 zahrají v pražské Novoměstské radnici izraelští hudebníci, pianista Uriel Herman a trumpetista Itamar Borocho, kteří se do Česka pravidelně vrací. Vycházejí ze společných levantských kořenů a sdílejí i schopnost komunikovat napříč různými kulturami. Vstupenky na www.jmw.cz.

BRUNO WINTER

Čestný občan města Prostějova

■ Letos uplynulo 80 let od atentátu na Reinharda Heydricha, 80 let od vyhlazení Lidic a Ležáků, 80 let od heydrichiády. Připomínáme si rovněž 80 let od transportů prostějovských židovských spoluobčanů do Terezína. Dne 27. června 1942 tomu bylo přesně 80 let ode dne, kdy do transportu nastoupil prostějovský průmyslník a mecenáš Bruno Winter a jeho druhá manželka Tereza. Když po nich příbuzní pátrali, sousedé zjistili, že si dobrovolně vzali život, aby společně odešli z tohoto světa. Stejně tak tiše byly jejich pozůstatky uloženy do rodinné hrobky na novém prostějovském

KULTURNÍ POŘADY

židovském hřbitově. Syn Kurt stačil pohřbit svého otce, během týdne však byl zatčen a do roka umučen v koncentračním táboře Osvětim. Druhý syn, Ing. Hugo Winter, byl v té době mechanikem u RAF ve Velké Británii. Nyní jeho osud připomíná výstava v Muzeu a galerii v Prostějově.

Bruno Winter byl nejen úspěšný podnikatel, ale i uměnímilovný mecenáš. Dokud ještě mohl rozhodovat o svém majetku, daroval v roce 1939 svou velkou sbírku historických hodin prostějovskému muzeu. To vystavovalo vzácnou kolekci sice od roku

Záběr z filmu *Kde je Anne Franková*.

1947 (dle dobových pramenů šlo o největší sbírku hodin v tehdejším státě), ale její dárcem byl minulým režimem zapomenut. Zatím poslední stálá muzejní expozice s názvem *Hodiny a hodinky Muzea Prostějovska* z roku 2000 bohužel významného mecenáše rovněž nepřipomínala. Statutární město Prostějov jmenovalo Bruna Wintera čestným občanem města v roce 2018. Muzeum a galerie v Prostějově (MGP) se na začátku tohoto roku rozhodlo vytvořit novou koncepci muzea a zastaralou expozici, která neobsahovala žádné informace ke sbírce, zrušit. Postupně se tedy bude připravovat moderní expozice, která by měla návštěvníkovi zprostředkovat všechny důležité reálie, včetně těch, které se týkají původu sbírky. V souvislosti s letošním tragickým výročím transportů se MGP rozhodlo zařadit do svého plánu výstavní projekty *Návrat domů nežádoucí. Mecenáš Bruno Winter* (výstava je přístupna až do konce října).

MGP by se také chtělo alespoň jedenkrát ročně angažovat v péči o výše zmíněné hrobky. Letos jsme proto, před blížícím se výročím úmrtí mecenáše, společně s Ing. Rudolfem Dubem, předsedou SK Maccabi, zajistili nutnou údržbu. Na tuto iniciativu velice pozitivně e-mailem reagovala i vnučka Bruna Wintera, paní Carol

Williams, jejíž rodina žije od roku 1950 v Leedsu na severu Anglie.

Ivan Čech, Veronika Hrbáčková

FOLMANOVA ANNE FRANKOVÁ

■ Poslední snímek izraelského režiséra Ariho Folmana (jenž za animovaný dokument *Valčík s Baširem* získal roku 2008 Zlatý glóbus) se jmenuje *Kde je Anne Franková* a je věnován *Deníku Anne Frankové*, lépe řečeno snaze vyjádřit, co znamená Anne Franková pro současné čtenáře, a s tím spjaté obecnější otázce, jak by se měl dětem prezentovat holokaust. Stejně jako u *Valčíku s Baširem* autor opět dokazuje, že prostřednictvím animovaného filmu je možné svrchovaně pojednat o vážném historickém tématu, navíc lze plynule a nápaditě propojovat časové roviny. Sledujeme události nacistického režimu a současně reflexi nás, lidí žijících osmdesát let po válce. Režisér upozorňuje, že i tak drásavé téma jako šoa bývá pojednávané rutinně, jako „povinná školní četba“, cosi, co se současností jako by nemělo nic společného. Je to snímek určený především školním dětem. Tomu odpovídá i jeho jistá – ovšem velmi nenásilná – didaktičnost.

Film začíná zázrakem: Kitty, imaginární kamarádka, které Anne Franková psala svůj slavný deník, ožije v dnešním Amsterdamu. Kitty netuší, že od té doby uběhlo 75 let, je přesvědčená, že když je naživu ona, musí být i Anne. Vydává se na cestu do času Anne Frankové, aby svou přítelkyni našla, vede ji deník, v jehož řádcích se propadá do minulosti. Folman realisticky zobrazuje přítomnost v dnešním Amsterdamu, kde se osud Anne Frankové stal do jisté míry turistickou atrakcí a v němž současně žijí tisíce nelegálních uprchlíků, včetně dětí. Stejně realisticky (s množstvím detailů, které nejsou kreslené, ale zachycené dokumentárně) líčí sílící nacistickou perzekuci Židů i každodenní útrapy přežívání v úkrytu. Finální židovskou tragédií podává formou fantasy: nacistická říše, její kati a koncentrační tábor připomínají Tolkienův Mordor, čiré odlidštěné zlo.

Snímek je výtvarně nesmírně působivý, živý a výrazný, stejně jako přirozené repliky, vycházející z *Deníku* (v originále zní krásná angličtina, kvalitní je i český dabing, ve kterém zazní mj. hlas Arnošta Goldflama jako ředitele muzea), děj dokresluje nepatetická hudba americké rockové zpěvačky Karen O a psychedelického rockera Bena Goldwassera. (am)

STÁTNÍ NÁVŠTĚVA PREZIDENTA STÁTU IZRAEL V ČR

■ V pondělí 11. června se na pozvání prezidenta Miloše Zemana uskutečnila státní návštěva prezidenta Státu Izrael Jicchaka Herzoga s chotí Michal Herzogovou v České republice.

Před zahájením oficiální části izraelský prezidentský pár navštívil Židovské muzeum v Praze. Za doprovodu zástupkyně ředitele muzea Zuzany Pavlovské, předsedy Federace židovských obcí v ČR Petra Papouška a místopředsedy Židovské obce v Praze Tomáše Pasternaka si prohlédli Starý židovský hřbitov, Pinkasovu synagogu a Staronovou synagogu.

Na ŽOP proběhlo setkání izraelské delegace se zástupci české židovské komunity. V uvítacím projevu předseda FŽO Petr Papoušek pronesl: „Jsme poctěni Vaší návštěvou židovské obce a velmi si vážíme, že pokračujete v odkazu svého otce prezidenta Chaima Herzoga, který navštívil Prahu před 31 lety, aby podpořil přátelství a spolupráci mezi tehdejší Československem a Státem Izrael. Je důležité na našem přátelství denně pracovat a nadále jej rozvíjet.“

Kancelář prezidenta republiky ve spolupráci s Nadačním fondem obětí holocaustu uspořádala na Pražském hradě setkání obou prezidentů s přeživšími šoa. U příležitosti státní návštěvy se na Pražském hradě ve Vladislavském sále konal slavnostní oběd za účasti zhruba 140 lidí. Pozváni byli také zástupci židovských obcí v ČR.

fžo

DĚTI MAISLOVKY PODESÁTÉ

■ Ve dnech 26.–29. května se už podesáté sešly Děti Maislovky, tedy ti a ty, kdo se v šedesátých letech minulého století při pražské židovské obci setkávali. I mnozí, kteří se tehdy na obec neodvažovali, se po pádu komunistického režimu už bez jakýchkoli obav přidali.

Letos v květnu se nás sešlo na sto dvacet. Ještě před tím než nás oficiálně přivítala organizátorka Eva Sternkúkerová, se konalo čtení z knih Věry Trnkové. Autorka četla z knížky o rabínu Davidovičovi (část o likvidaci Starého židovského hřbitova na Žižkově) a ze své nové knihy o pediatrovi profesorovi Bertholdu Epsteinovi, k jehož pacientům mnohé z Děti Maislovky po válce patřily.

Večer představil diplomat a spisovatel Marek Toman svá díla se židovskou tematikou: *Můj Golem*, příběh *Veliká novina o hrozném mordu Šimona Abelese* a další.

Druhý den jsme podnikli tematický výlet. Letos do Kolína, kde jsme s průvodky-

VÝZVY, ZPRÁVY

INZERCE

ni navštívili starý židovský hřbitov i nádherně zrenovovanou synagogu.

V sobotu se opět konala přednáška; diplomat Robert Řehák, vystudovaný teolog a zvláštní zmocněnec pro holocaust a mezináboženský dialog, hovořil o židovských dějinách a zároveň představil *Záhadné pouto*, knihu o vztahu Čechů a Židů v minulosti, současnosti i budoucnosti.

Sobotní večer v jídelně obce vyplnil tradiční „večírek“. V jídelně to bzučelo jako v úle. Měli jsme dokonce hudební vložku, příspěvek zpěvačky Helenky, dcery Julie Bobkové.

Poslední den představili Bedřiška Kopolodová a historik Roman Štér (samotní odbojáři už bohužel nežijí) Sdružení židovských odbojářů a vojáků. Následoval dokument z archivu Paměti národa o lékařce Emě Altrichterové z východní armády za druhé světové války, který slovem provázela její dcera Marta. Zakončení se konalo ve vinohradské Kafárně Na kus řeči, žel – poprvé za těch třicet let srazů – nikoli venku, protože mohutně pršelo.

Opět to bylo skvělé, organizace perfektní, díky, Evo Sternkúkerová! Těšíme se na jaro 2024.

Věra Trnková, Heidelberg

ŠTETL FEST

První ročník festivalu v Brně

■ Brněnský spolek Štetl vznikl jako centrum židovské kultury, které po celý rok připravuje a organizuje programy s židovskou tematikou pro širokou veřejnost. Jeho zakladatelé jsou Židovská obec Brno, Eva Yildizová (intendantka Divadla Husa na provázku) a rabín Štěpán Menaše Kliment. Hlavním cílem spolku je každoročně připravit mezinárodní festival židovské kultury Štetl Fest, jenž se uskuteční vždy o prvním zářijovém víkendu. První ročník se koná letos ve dnech **2.–4. září**. Štetl dále plánuje přivést do Brna festival izraelského filmu Kolnoa, který se koná vždy v říjnu v Praze.

? Program Štetl Festu je bohatý a pestrý s řadou zajímavých účinkujících a akce se konají na pozoruhodných místech. Můžete se těšit na prohlídky židovského Brna a procházky po stopách židovských archi-

tektů v centru města, koncerty, přednášky, autorská čtení, besedy, koncert šabatových písní a společné prožití šabatu se zapálením svíček před kabalat šabat a komunitním setkáním s ochutnávkou košer vína a izraelských specialit. K hostům festivalu patří hudebníci (Aida Mujačić, Avišaj Cohen, Dominika Weiss Hošková, kapely Pressburger Klezmer Band, HaChucpa, Mojše Band, Yale Strom & Hot Pstromi ad.), spisovatelé (Arnošt Goldflam, Irena Dousková, Tuvia Tenenbom, Avihai Nizri ad.), muzikolog Miloš Štědroň či jeruzalémský rabín Daniel Landes. Akce se odehrávají na mnoha místech Brna, mj. v Divadle Husa na provázku, ve vile Löw-Beer, ve vile Tugendhat, na Římském náměstí v bývalé židovské čtvrti a v synagoze Agudas achim. Celý program včetně údajů o vstupném (příčemž mnoho událostí je zdarma) naleznete na www.stetl.cz.

VÝZVA

■ Notářka v Klatovech pátrá v řízení o do-datečné pozůstalosti po Františce Krausové, roz. Löfflerové, z Klatov, po dědicích jejího bratrance Miltona Kussi (1898 Chicago–1978), který bydlel v New Yorku a měl mít syny Willyho Kussiho (19. 3. 1930–2005) a Petra Kussiho (27. 4. 1925–2012). Uvítáme jakýkoli kontakt na jejich potomky. Prosíme o laskavé zaslání zprávy na adresu notářky JUDr. Ireny Chocové, Pavlíkova 7, 339 01 Klatovy I, popř. na telefon 376 310 794 nebo e-mail: ichocova.notar@enkcr.cz.

PODĚKOVÁNÍ

■ Chtěli bychom touto cestou velmi poděkovat sociálnímu oddělení, ergoterapeutce Daně Hrbáčkové, MUDr. Šubrtovi, ale především všem sestřičkám EZRY za zcela mimořádnou, profesionální, obětavou a empatickou péči o oba naše rodiče, v posledním roce hlavně o tatínka Alexandra Strelingera. Bez podpory a pomoci sestřiček bychom byli bezradní. Jenom díky nim jsme mohli vyplnit tatínkovo přání a mohl zemřít doma mezi svými blízkými. Staly se skoro členy naší rodiny.

Maria Mandlerová, dcera

Ján Strelinger, syn

SEZNÁMENÍ

■ Jsem 70letá nekuřačka, žiji v Němecu, život beru realisticky i optimisticky. Těší mě útluný a harmonický domov s domácimi mazlíčky, péče o přírodu, dále literatura a cestování. Ráda bych poznala muže stejných zájmů. Prosím o písemné odpovědi do redakce tohoto listu. (Adresa redakce: *Roš chodeš/inzerce*, Izraelská 1, Praha 3 130 00, Česká republika.)

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Srdečně blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **august** slávia sviatok svojich narodenín: pán Juraj Turčan, nar. 9.8. – 84 rokov; pán Ervín Dolný, nar. 14.8. – 73 rokov, a pán Ladislav Welward, nar. 17.8. – 86 rokov. Všetkým úprimne prajeme veľa zdravia, spokojnosti a pohody.

ŽNO BRATISLAVA

V mesiaci **august** oslávia narodeniny: pán MUDr. Vladimír Cupaník – 73 rokov; pán Juraj Drobný – 82 rokov; pán Ondrej Engel – 76 rokov; pani Mgr. Viera Fischeroová – 79 rokov; pán Ing. Egon Gál – 82 rokov; pán Ing. Peter Guttman – 65 rokov; pán Jack Händler – 75 rokov; pán PhDr. Ivan Kamenc – 84 rokov; pani Eva Kozmová – 85 rokov; pán Ing. Pavel Lager – 74 rokov; pani Mariana Maruniaková – 76 rokov; pani Daniela Mokrá – 71 rokov; pani Mária Nemešová – 84 rokov; pán Miroslav Palúch – 70 rokov; pán František Rajecký – 79 rokov; pán Igor Reich – 71 rokov; pani Eva Reichová – 87 rokov; pani Katarína Rezníková – 50 rokov; pani Ing. Eva Skalická – 71 rokov; pán Ing. Peter Szalai – 84 rokov; pani Natália Tagerová – 89 rokov; pán MUDr. Pavel Unger – 71 rokov; pán Igor Zelina – 76 rokov, a pani Marína Žiaková – 60 rokov. Všetkým prajeme veľa zdravia.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V **srpnu** oslaví své narodeniny: pan Peter Fischer, nar. 29. 8. – 76 let; pani Veronika Klaudie Flasarová, nar. 8. 8. – 21 let; pani Maya Harel, nar. 5. 8. – 39 let; pani Tereza Hoikhman Balbinderová, nar. 1. 8. – 37 let; pan Benjamin Samuel Ondra, nar. 15. 8. – 26 let; pani Zuzana Prudilová, nar. 17. 8. – 67 let; pan František Redlich, nar. 9. 8. – 90 let; pan Ido Sadeh, nar. 25. 8. – 33 let; pan Tadeáš Nataael Selinger, nar. 13. 8. – 23 let, a pani Milena Schwoiserová, nar. 12. 8. – 66 let. Všem přejeme pevné zdraví.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **srpnu** oslaví jubileum: pan Jakub Bořkovec – 75 let; pan MUDr. Vladimír Kovtun – 58 let; pan Pavel Malina – 79 let; pani Hana Kaethe Pelzmann – 70 let; pani Isabela Santusová – 65 let; pan MUDr. Bohumil Skála, Ph.D. – 67 let, a pani Elise Speváková – 24 let. Přejeme jim vše dobré.

Ad mea veesrim šana!

**ZPRÁVY
Z OBCÍ****ŽNO KOŠICE**

V mesiaci **august** oslávia narodeniny: pán Juraj Adamec – 70 rokov; pán PhDr. Ivan Kamenský – 81 rokov; pán Ludovít Laufer – 80 rokov; pani MUDr. Judita Štecová – 92 rokov; pani PhDr. Jana Teššerová – 74 rokov; pani MUDr. Katarína Ackermannová – 64 rokov, a pani Eva Skljarszka – 96 rokov. Prajeme všetko najlepšie.

Ad mea veesrim šana!

ŽO LIBEREC

V **srpnu** oslavujú narodeniny: pani Ing. Kateřina Burešová, nar. 9.8. – 72 let, a pan Michal Abraham, nar. 10.8. – 72 let.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí

Je naší smutnou povinností oznámit, že dne 12. června 2022 zemřela ve věku 87 let pani Hana Krucká.

Zichrona livracha!

ŽO OLOMOUC

V **srpnu** oslaví narodeniny títo naši členové: pani Marie Bínová, nar. 9.8. – 84 let; pan Jindřich Buxbaum, nar. 30.8. – 69 let; pani Simona Dorazilová, nar. 7.8. – 50 let; pani Jaroslava Gregorová, nar. 24.8. – 76 let; pani Miluška Ottová, nar. 19.8. – 79 let; pan Milan Hein, nar. 13.8. – 76 let, a pan Šimon Hrbek, nar. 30.8. – 27 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PLZEŇ

V **srpnu** oslaví narodeniny: pani Eva Kočová – 38 let; pan Jan Růžička – 47 let; pan Karel Šubrt – 73 let; pan Ing. Jiří Tanzer – 85 let; pan Radek Uhel – 47 let; pani Eva Válková – 93 let, a pani JUDr. Jindřiška Weiniger – 71 let. Všem oslavencům přejeme hodně zdraví, štěstí a osobní pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **srpnu** oslavují narodeniny: pan František Bányai, nar. 16.8. – 75 let; pani Eva Čepelková, nar. 15.8. – 88 let; pani Jana Dubová, nar. 30.8. – 96 let; pani Libuše Dudková, nar. 22.8. – 91 let; pani Věra Egermayerová, nar. 14.8. – 82 let; pani Zuzana Ledvinová, nar. 5.8. – 92 let; pan Eduard Quitt, nar. 7.8. – 75 let; pan Karol Sidon, nar. 9.8. – 80 let; pan Petr Vogel, nar. 12.8. – 85 let; pan Jozef Wagner, nar. 30.8. – 82 let; pan Igor Wasserbecker, nar. 1.8. – 85 let; pan Charles Wiener, nar. 15.8. – 82 let, a pan Michael Wiener, nar. 15.8. – 82 let. Všem přejeme pevné zdraví.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí

Je naší smutnou povinností oznámit, že dne 22. června 2022 zemřela ve věku 100 let pani Lisa Miková.

Ve věku 102 let zemřela 31. července pani Marianna Müllerová. Pohřeb se konal 2. srpna na Novém židovském hřbitově v Praze 3.

Zichronan livracha!

ŽNO PŘEŠOV

V mesiaci **august** oslavujú svoje narodeniny: pán Ing. Albín Bázler – 74 rokov; pani PhDr. Mariana Fusková – 75 rokov; pán PaedDr. Peter Chudý – 72 rokov; pani MUDr. Katarína Kriššáková – 71 rokov; pani Valéria Olznauerová – 82 rokov, a pán Ing. Tomko Denis – 51 rokov. Všetkým oslavencom prajeme veľa životného optimizmu. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO TEPLICE

V **srpnu** oslaví narodeniny: pani Renata Becková, nar. 25.8. – 44 let; pan Tomáš Pulc, nar. 20.8. – 53 let, a pan Michal Lebovič, nar. 13.8. – 59 let. Přejeme jim všechno nejlepší do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **srpnu** oslaví narodeniny pani Renata Lančová. Celá obec jí přeje pevné zdraví a pohodu. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtí

Během měsíce června zarmoutilo celou obec úmrtí našich dlouholetých členek: Pani Hana Kumperová – 96 let – přednášela dětem na ZŠ o hrůzách koncentračních táborů, neboť sama byla vězněna v táboře v Terezíně.

Pani Milada Narwová – nedožitých 87 let. *Zichronan livracha!*

PROTI ŽIDOVSKÉ AGENTUŘE

Ruské ministerstvo spravedlnosti se obrátilo na soud, aby zvážil uzavření úřadoven Židovské agentury (Jewish Agency, JA) v zemi, na konci července se již konalo předběžné slyšení. Jako důvod uvádí ministerstvo podezření, že pracovníci JA neoprávněně shromažďují osobní data občanů. Jak známo, Židovská agentura vznikla roku 1929 a jejím úkolem je pomáhat Židům v diaspoře, kteří se rozhodnou vystěhovat do Izraele. Za skutečný důvod případného uzavření kanceláře JA je považováno napětí mezi Ruskem a Izraelem v souvislosti s ruskou agresí na Ukrajině, izraelskou pomocí bránci se zemi i prohlášeními jeho politiků. „Ruští Židé nebudou bráni jako rukojmí kvůli válce na Ukrajině. Pokud potrestat Židovskou agenturu kvůli izraelskému postoji k válce je ubohý a urážlivý,“ komentoval situaci ministr diaspory Izraele Nachman Šaj.

Od počátku války odešlo z Ruska na 17 tisíc ruských Židů (často IT odborníků), další stovky tisíc by na izraelské občanství měly nárok. Pokud by se Židovská agentura v Rusku skutečně uzavřela, proces jejich vycestování by byl mnohem komplikovanější, nebo dokonce nemožný. Několik dalších židovských organizací v zemi dostalo dopis od úřadů s varováním, že by mohly být prohlášeny za „zahraniční agenty“, což bývá signál toho, že se Putinova vláda chystá ukončit jejich činnost. Soud ohledně osudu JA se má konat 19. srpna.

OLIGARCHOVÉ BEZ OBČANSTVÍ

Prezident Volodymyr Zelenskij se rozhodl zbavit občanství tři prominentní ukrajinské židovské oligarchy: Ihora Kolomojského, Genadije Korbana a Vadima Rabinoviče. Všichni patří k nejbohatším ukrajinským Židům a kromě ukrajinského občanství vlastní ještě další (včetně izraelského). Dvoji občanství je přitom v zemi sice úředně zakázáno, nicméně obvykle tolerováno. Ač v minulosti podporovali židovské projekty, především ty organizované v Dnipru, centru hnutí Chabad Lubavič, a je zřejmé, že Zelenského krok vzbudí mezi přívrženci hnutí kritiku, prezident se k postihu odhodlal. Jako důvody uvádějí komentátoři vztah zmíněných mužů k Rusku i snahu dokázat Západu, že Ukrajina svou vůli vypořádat se s korupcí myslí vážně (všichni tito oligarchové jsou známí korupčními aférami).

Zelenskij tažení proti oligarchům zahájil roku 2019; ironií osudu jeho prezidentskou kampaň podporoval Kolomojskyj.

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Slyšení k osudu JA v Moskvě se koná v srpnu.

ORBÁN NECHCE „MÍŠENCE“

Maďarští rabíni v čele s rabinem Róbertem Frölichem kritizují slova premiéra Orbána na červencovém shromáždění na letní univerzitě v Sedmihradsku, která se na tomto místě s mnohonárodnostní historií konají od roku 1990. Premiér vyostřil svou již tradiční rétoriku: Nejenže zkritizoval protiruské sankce, fakt, že Západ (včetně Česka a Slovenska) pomáhá Ukrajině, a ohradil se proti migraci („Brusel spolu se Sorosovými skupinami nám chtějí vnutit migranty“), ale ještě apeloval na touhu obnovit Velké Maďarsko a zdůraznil, že se Maďaři „nechtějí míchat s jinými rasami“. Slova, která silně evokují nacistické rasové teorie, vzbudila odpor mezi židovskými i nežidovskými představiteli. Orbánova poradkyně Zsuzsa Hegedüs rezignovala a označila projev za „čistě nacistický útok hodný Josepha Goebbelse“.

VOLNÉ NEBE PRO IZRAEL

Saúdská Arábie zcela otevřela svůj vzdušný prostor pro lety z Izraele, což je vnímáno jako další znamení sblížení obou zemí. Přímé lety z Tel Avivu do Asie, které nemusejí obléhat saúdkoarabský vzdušný prostor, šetří cestujícím hodiny času. Dubaj se stala častou destinací Izraelců a přímým letem z letiště z Tel Avivu do Dubaje cestoval při své nedávné návštěvě Blízkého východu americký prezident Joe Biden. Ten vyzývá k vytvoření obranné aliance Izraele, Saúdské Arábie a několika dalších arab-

ských zemí, jež by stála proti iránskému diktátorskému režimu a jeho snaze vyvíjet jaderné zbraně.

POPADESÁTÉ A NAPOSLED

Šestaosmdesátiletý americký filmový režisér Woody Allen plánuje další film. Hodlá ho natáčet v Paříži (a ve francouzštině), a jak řekl, bude to jeho padesátý a možná poslední snímek. „Už to není takový zážitek,“ postěžoval si na současné podmínky. „Dostanete pár týdnů, kdy se film promítá v kinech, a pak se začne streamovat nebo platit od zhlédnutí. Už to není ono.“ Prozdil, že nový snímek se má v něčem podobat jeho staršímu filmu o milostném trojúhelníku *Match Point – Hra osudu*.

DOKUMENT O J. MENUHINOVÍ

Na portálu Netflix lze zhlédnout třicet let starý dokument o legendárním houslistovi Jehudim Menuhinovi (1916–1999), umělci, o němž poté, co ho slyšel hrát, řekl Albert Einstein: „Už vím, že Bůh existuje.“ V dokumentu hovoří sám houslista, jeho druhá manželka a děti, které vyprávějí, jak život se slavným otcem nebyl úplně jednoduchý. Vystupuje v něm i jeho již velmi stará matka. Virtuosa vzpomíná na její silný charakter, s nímž například zareagovala na fakt, že když mladíci manželé Menuhinovi (původem z Litvy) hledali byt, jedna domácí v New Yorku je upozornila, že nepřijímá Židy. „Matka si hned umínila, že až se jí narodí syn, pojmenuje ho Jehudi. Ne Jehuda, což je normální židovské jméno, ale přímo výrazem, jenž znamená Žid.“ Talent mohl prý umělec zdědit po předkovi z otcovy linie, chasidském houslistovi. (am)

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Předplatné zajišťuje jménem vydavatele společnost SEND Předplatné, spol. s r. o. (www.send.cz; call centrum 225 985 225; mobil 777 333 370; e-mail: send@send.cz). Předplatné pro Slovensko: MAGNET press Slovakia, s. r. o., P. O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí a v elektronické podobě vyřizuje administrace *Roš chodes*. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 3. 8. 2022.

Cena 30 Kč (1,20 €)